

Letnik XIV.

Štev. 8, 9, 10.

NAŠI ZAPISKI

SOCIALISTIČNA REVIVA.

VSEBINA: E. K.: Naše stališče do važnejših ustavnih določb. / Friderik Adler: Nujen razkol in nujna združitev. / Dr. Ši. Ž.: Kritična študija o današnjem komunizmu. / Peter Jug: Delavsko gibanje in socializem na Angleškem. / Žalski: Socializem v Sloveniji. / Peter Jug: Kaj je in kaj ni demagogija? / Petrolej in politika. / T.: Izza fronte. Sv. Marija na Mengori. / **Pregled:** Politika: Združitev socialističnih strank v Nemčiji. / Gospodarstvo: Gospodarsko propadanje Nemčije. / Mezdne razmere v inozemstvu. / Indeks storitev. / Strokovni pregled: Strokovno vodstvo mezdnih gibanj. / Boj rudarjev v Čehoslovaški. Socialna politika: Draginjske številke v raznih deželah. Kompenzacijske blagajne za družinske doklade na Francoskem. ----- Kultura: Esperanto kot učni predmet v šolah. -----

Urejujeta: Stanko Likar in Filip Uratnik.

V Ljubljani, 15. novembra 1922.

.....

Last in založba „Slovenske Socialne Matice“.

Tiska „Ljudska Tiskarna“ Maribor.

Uprava „Naših Zapiskov“ se nahaja v tajništvu „Svobode“,
Ljubljana, Židovska ulica 1, I. nadstropje.

Celoletna naročnina znaša za tuzemstvo K 100.—, za Ameriko
1.— dolar, za ostalo inozemstvo K 180.—.

„Naši Zapiski“ izhajajo mesečno.

Posamezna številka velja 10 K.

Reklamacije so poštnine proste.

Slovenska Socialna Matica ima še v zalogi:

O. Wilde: Pravljice, vezano	K 60.—
Bezruč: Šlezke pesmi, vezano	„ 40.—
Al. Štebi: Demokratizem in ženstvo	„ 4.—
Pogled v novi svet	„ 4.—
Demokracija 1918.: številka 1—2	„ 8.—
Jugoslovanska številka	„ 12.—
Trst in Slovenci	„ 12.—
številka 15—18	„ 8.—
Wilsonova številka	„ 12.—
Cankarjeva številka	„ 20.—
Demokracija 1919.: Naše zasedeno ozemlje	„ 12.—
številka 8—12	„ 16.—
Naši Zapiski, letnik 1920	„ 50.—
Naši Zapiski, letnik 1921	„ 60.—

Naročila naj se pošilja na naslov: „Slovenska Socialna Matica“,
Ljubljana, Židovska ul. 1, I. nadstropje (v tajništvu „Svobode“).

E. K.:

NAŠE STALIŠČE DO VAŽNEJŠIH USTAVNIH DOLOČB.

(Iz oddvojenega mišljenja poslancev E. Kristana in J. Gjonovića podanega v konstituenti.)

1.

V splošnih odredbah izreka načrt večine, da je naša država ustavna, parlamentarna in nasledna monarhija. Strinjamo se sicer z ustavnim, kakor tudi s parlamentarnim načelom, nikakor pa ne tudi z monarhijo, tudi če je gospod poročevalec poskušal izrabiti besede nekega našega govornika, iztrgane iz celote, in vsled tega neprimerne, da bi dokazale to, kar bi bil gospod poročevalec rad z njimi dokazal. Vjema se, da smo nasprotniki osnove sedanjega buržoaznega reda in da nas sama izprememba vladne oblike ne more zadovoljiti. Toda kadar se izdeluje ustava dežele, moramo energično zahtevati vse tiste pravice, ki so potrebne, da zavarujejo narodu svobodo — politično, gospodarsko in socialno, tembolj, ker so vse te pravice v najtesnejši medsebojni zvezi. Politične moči v rokah naroda ne smatramo za cilj, temveč za neizogibno sredstvo, da more narod po svoji najboljši uvidevnosti sam urediti svoje gospodarske in socialne razmere, ki morajo z druge strani zopet garantirati socialno in gospodarsko enakopravnost, brez katere ne more biti resnične politične svobode. Socialna in politična svoboda gresta roko v roki. In kadar se izdeluje državna ustava, moramo zato zahtevati popolno demokracijo, iz česar logično izvira naša zahteva po republiki. Zato se ne moremo strinjati s člankom, ki določa monarhijo.

Prav tako se ne moremo strinjati z imenom države, ki ga predvideva odborova večina, in sicer ne le zato ne, ker se vnaša naslov »kraljevina«, ampak tudi zato, ker se nam zdi ime »Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev« neprimerno iz teoretičnih in iz praktičnih razlogov.

2.

V drugem oddelku se pred vsem ne moremo strinjati z določbo o smrtni kazni, ker stojimo načeloma na stališču, da je smrtna kazen ostanek

barbarstva in da živi v njej še vedno zgrešena ideja, da se ima s kaznijo vršiti maščevanje. Gospod poročevalec sicer poizkuša napraviti vtisk, da ima zakonodajec odvezane roke, da more v zakonu sprejeti ali pa zavreči smrtno kazen. Toda stvarno to ni tako, ker predvideva 9. članek ustave smrtno kazen za gotove določene delikte.

V drugem oddelku moramo zlasti nasprotovati tudi 12. članku, ki govori o verah. Vsa vprašanja, ki so v zvezi s tem problemom, bi se bila najbolj enostavno rešila na ta način, da bi se bila sprejela popolna ločitev cerkve od države. Podpisani ne vidijo razloga, zakaj se ta princip ni mogel sprejeti v naši državi. Toda ne le, da načrt večine ni sprejel tega predloga, se delajo v načrtu večine še razlike izmed »sprejetih in priznanih« in »nesprejetih in nepriznanih« ver. Jasno je, da se to ne vjema s prvo točko tega članka, ki pravi, da je svoboda vere in vesti zajamčena; zakaj to jamstvo postane zelo problematično, če se napravijo pravne razlike. To je še s tem potencirano, da se dela s tem tudi materialno razlika med državljani različnega mišljenja. Načrt večine Ustavnega odbora dopušča tudi verski pouk v šolah, čemur moramo najodločneje nasprotovati.

13. članek priznava v svojem prvem stavku svobodo tiska, ki je resnično neizogiben pogoj demokratičnemu in pravilnemu razvoju države. Toda v nadaljnih odredbah se vtesnjuje svoboda tiska do skrajne meje in napravlja iluzorna.

Zahtevamo tudi, da naj bodo nepravilna dejanja ministrov, sodnikov in vojaških oseb ne le podvržena odgovornosti kakor dejanja vseh drugih državnih organov, ampak tudi da presojuje krivice uradnega značaja redna sodišča, kakor pri drugih uradnikih.

Temeljna pravica združevanja, zborovanja in dogovarjanja se je zelo omejila, in z besedami »v mejah zakona«, ki se pozneje ponavljajo, ko se govori o državljanskih pravicah, se zakonodajcu sugerira, da naj še bolj stesni meje teh pravic, namesto da bi jih pustil čim širše.

3.

Tretji oddelek obsega vprašanja, o katerih ni bilo govora v vladnem načrtu, in po tem bi se lahko zdelo, da nam je vlada in vladna večina na tem polju naredila veliko koncesijo. Toda s stališča socialne pravičnosti in sedanjega stanja gospodarskih razmer ni niti ta oddelek zadovoljiv. Tudi če je odborova večina z vlado pod pritiskom levih skupin pristala na to, da se sprejmejo nekatere odredbe socialnega in gospodarskega značaja v ustavo, vendar ni bila sposobna, da bi se bila povzpela na višino priznanja faktičnega položaja in nespornih pravic ogromne večine naroda, delavskega naroda, ki je za državo najvažnejši, ne le po svojem številu, ampak tudi po svoji produktivni vrednosti. V naših načrtih so bile zahteve, ki jih večina sploh ni hotela priznati in sprejeti v ustavo, dasi so z ozirom na razmere sedanjega časa umestne in nujne; nekatere socialne pravice načrt večine sicer omenja, ali tako, da se lahko razlagajo na različne na-

čine in se s poznejšimi zakoni ne le lahko omejujejo, ampak tudi povsem uničijo.

Če niso razmere v naši državi še take, da bi se takoj mogli uresničiti naši socialni ideali; če naš gospodarski razvoj ni tako visok, da bi se mogla izvršiti popolna socializacija produkcije in razpečevanja blaga v interesu vseh absolutno enakopravnih državljanov, če se naša država ne more preobraziti v dovršeno socialistično organizacijo, dokler je temelj ureditve ostalega sveta še kapitalističen, bi bilo vendar treba napeljati zakonodajstvo v to smer, da se doseže in zajamči čim večja gospodarska in socialna enakopravnost vseh državljanov in da se odpravijo razredi, ki obstojajo danes na škodo vsega društva.

Treba bi bilo v ustavi določiti ta cilj, in treba bi bilo tudi dati delavskemu razredu garancije, da bo mogel delati v tem zmislu. Toda to se ni zgodilo, nasprotno pa je stilizacija nekaterih člankov tega oddelka taka, do omogoča tudi prav reakcionarno zakonodajstvo v gospodarskih in socialnih zadevah.

V duhu socialnega napredka je neizogibno organiziranje delavcev za uresničenje njihove emancipacije, in v logični zvezi s tem je tudi pravica njihovega kolektivnega nastopanja v skupnih vprašanjih. Toda to, kar pravi načrt večine o tej pravici, je tako nejasno, nepopolno in raztegljivo, da lahko služi tudi povsem nasprotnim namenom. Zdrav gospodarski razvoj zahteva, da se omogoči delavcem večji vpliv na podjetja, v katera vlagajo svojo moč, zato, da se na eni strani napravi kraj kapitalističnemu absolutizmu, in da se na drugi strani delavci čim bolje seznanijo z vsem produktivnim in sploh gospodarskim procesom in se tako pripravijo za naloge, ki jih bodo morali izpolnjevati v bodočnosti. Ustavni načrt večine ne omenja o tem ničesar, in zdi se, da se noče dotakniti tistega gospodarskega sistema, ki služi le gospodarsko močnemu, izkorišča prave producente, in dan na dan izziva ljute boje na škodo celote.

Nezadovoljive so tudi odredbe, ki se nanašajo na agrarna vprašanja. Storil se je sicer nekakšen poizkus za rešitev agrarnega vprašanja, toda zaključil se je z zanikrnim kompromisom, ki bo morda zadovoljil nekoliko dosedanjih veleposestnikov, podpirajoč njih nado, da bodo brez razloga dobili velike odškodnine na račun celote, nikakor pa ne bo rešil agrarnega vprašanja. Načrt se izogiba vsaki definiciji zemljiške lastnine, posest pa regulira tako, da tisti, ki zemljo res obdelujejo, vendar nimajo garancije, da bodo dobili toliko sveta, kolikor bi ga ne le mogli, ampak tudi morali obdelovati, da bi jim bil obstanek zagotovljen. Tudi ni nikjer označena nikakršna maksimalna meja zemljiške posesti, in to se bo nedvomno razlagalo tako, da bodo individualne veleposesti tudi nadalje dovoljene.

Ker bi morala zemlja služiti vsemu narodu, bi bilo v ustavi treba določeno izreči, da je zemlja last vsega naroda; tedaj bi se bila lahko tudi določila načela, po katerih se daje v posest tistim, ki jo res obdelujejo, in zakonodajec bi tedaj tudi lahko ustanovil pravice celote z ozirom na vpliv, na obdelovanje zemlje in na racionalno pospeševanje poljedelstva v splo-

šnem interesu. Vse to je izostalo iz tega načrta. Sicer pa to tudi ni moglo priti vanj, ko večina ni imela poguma lotiti se rešitve tega problema od temelja.

Tako je torej tudi ta oddelek kljub svojemu sugestivnemu naslovu nepopoln in povsem nezadovoljiv.

4.

O četrtem in petem oddelku nam ni treba mnogo besed. Označili smo svoje republikansko stališče, in naše nesoglašanje z odredbami teh oddelkov je eo ipso razumljivo. To velja tudi za šesti oddelek o namestništvu.

Toda tudi sedmi oddelek je nezadovoljiv, ker ne varuje niti pravic državljanov, niti pravic skupščine same. Majhna tolažba je na primer v tem, če se pravi, da bo zakon rešil vprašanje ženske volilne pravice. Značilno je, da se je večina upirala zahtevi, da se uvrsti v ustavo načelo proporcionalnega sistema za sestavljanje narodnega predstavnštva, ki spada med najvažnejše pridobitve in garancije moderne demokracije. Odločno stojimo na stališču, da gre volilna pravica vsem državljanom obojega spola, kakor tudi na tem, da bodi Narodna skupščina sestavljena po načelu proporcionalne volilne pravice.

Z načeli parlamentarizma in ustavnosti se nikakor ne strinja, da more kralj sklepati kakršnekoli pogodbe, tudi če se imenujejo »čisto politične«, brez odobritve Narodne skupščine.

Z ozirom na dosedanjo prakso bi bilo zelo važno naglasiti in garantirati pravico skupščinske kontrole v zadevah zunanje politike. Le na ta način bi prišla zunanja politika res pod kontrolo naroda.

Da se zadosti principom resnične demokracije, bi bilo treba določiti, da morejo sestavljati vlado le od naroda izvoljeni poslanci.

5.

V osmem oddelku so razne odredbe, s katerimi se ne moremo strinjati, zlasti glede na samoupravo. Za samoupravne ediniče smo na vsak način, toda njih samouprava je po načrtu večine skržena na prazno fikcijo. Edinstvo države, ki ga hočemo tudi mi, ne bo trpelo škode, če se v njej izvrši popolna samouprava v popolnem zmislu besede. Nasprotno bo država tem močnejša, čim bolj bo uprava v rokah in pod kontrolo naroda. Načrt večine kaže očitno tendenco birokratiziranja in tiste vrste centralizma, ki izziva v narodu nezaupanje. Vsiljevanje takozvanega velikega župana, imenovanega od kralja, spada med tiste ukrepe, ki opravičujejo nezaupanje in izzivajo občutek, da se hoče narodu od zgoraj zapovedati, namesto da se mu samemu dovoli vpliv na upravo.

Podoben vtisk delajo tudi ukrepi o volilni pravici za samoupravne ediniče. Načrt večine je demokratična načela za volitve v samoupravnih ediničah prav tako slabo garantiral, kakor za volitve v skupščino.

V drugih odredbah o samoupravah je toliko nejasnega in nedoločnega, da bodo spori o kompetenci neizogibni. Od tega bo imela država enako škodo kakor samouprave.

Zlasti se moramo dotakniti odredb o Državnem svetu, ki napravljajo iz njega instrument vlade. Način sestavljanja Državnega sveta, kakor ga določa načrt večine, odvzema vsako garancijo za neodvisnost te korporacije, ki naj bi bila vrhovno upravno sodišče v državi. Povrh tega napravlja načrt iz njega ne le sodišče, ampak obenem tudi nekakšen upraven organ vrhovne oblasti.

6.

Kar se tiče pravosodstva, bi želeli, da bi naša država storila vsaj kakšen korak naprej v demokratizmu. Če se že misli, da se narodu še ne more priznati pravica, da bi si sam volil svoje sodnike, bi se za enkrat vsaj lahko sprejelo načelo, da volijo sodniki, sodniški kolegiji, svoje tovariše sodnike.

Toda namesto da bi načrt večine prinesel kaj napredka, se tudi dosledno drži konservatizma. To se vidi najboljše tudi iz ukrepa, ki priznava za muslimane šeriatske sodnike, in uvaja s tem dvojno pravo v državi. Prav tako pridržuje ta načrt tudi vojaška sodišča. Očitno je, da se s tem kot zastopniki resnično demokratičnih strank nikakor ne moremo strinjati.

7.

Deseti oddelek je ves sestavljen po starih tradicionalnih črtah in ne prinaša niti najskromnejšega napredka. Če bi se bilo vsaj o davkih kaj reklo, kar bi bilo moglo pomiriti široke sloje naroda in zadostiti načelu enakih dolžnosti napram državi z ozirom na gospodarsko moč državljanov, bi se bila vsaj lahko priznala dobra volja. Toda po tem, kar je predložila večina, ostanejo vrata tudi nadalje na stežaj odprta privilegijem na eni strani, in prekomernemu obremenjevanju na drugi. Tako torej tudi ta oddelek ne daje tega, kar bi se bilo moglo zahtevati v interesu delovnega ljudstva v mestih in na deželi, vsaj v mejah sedanjega reda.

8.

Kar se tiče enajstega oddelka, je naš glavni ugovor ta, da ostaja ustavni načrt večine na stališču stalne vojske, nedemokratične organizacije, ki se na eni strani lahko rabi tudi proti narodu, proti njegovim državljan-skim in političnim pravicam, na drugi strani pa v slučaju nujne državne obrambe taka, kakršna je, nikakor ne bo uspešna, tako kakor bi bila demokratsko organizirana narodna vojska, ki bi uživala zaupanje naroda.

9.

V dvanajstem oddelku je otežkočena izprememba ustave z dejstvom, da se za tako izpremembo zahteva najprej skupščinski sklep, za katerega je potrebna dvetretjinska večina, in da se še le nato izvrše volitve. Če je za izdelanje ustave dovoljna nadpolovična večina, in prav tako tudi za izpremembo samo, ne vidimo razloga, zakaj ne bi bila večina dovoljena tudi za sklep, da se postavi taka izprememba na dnevni red.

Prehodne določbe nas nikakor ne morejo zadovoljiti, ker so tudi one plod tistega duha, ki se izraža v vsem načrtu.

Kljub dosedanjim izkušnjam, kljub dobi, ki tudi za našo državo ne more zaostajati za celo stoletje, zahteva ustavni načrt od poslancev nekakšno prisego, ki je tudi doslej izzivala strastno in opravičeno opozicijo v sedanji skupščini, prisego, ki spominja s svojim tekstom na srednji vek in ki izvršuje grd moralen pritisk na vest velikega števila poslancev, zahtevajoča od njih izjave, ki so v globokem nasprotju z njih prepričanjem.

Parlamentarnim načelom nasprotuje tudi ukrep (v članku 133.), ki hoče prenesti skupščinske prerogative na neki odbor, s tem da izreka: »Poročilo zakonodajnega odbora s predlogom, ki ga je odbor sprejel, se pošlje Narodni skupščini na rešitev. Te zakonske predloge rešava skupščina s poimenskimi glasovanjem enkrat v celoti, ali jih sprejema ali odklanja.« Tako se skupščini odreka pravica diskusije in se ponižuje na navaden aparat za glasovanje.

Duh konservatizma, ki se čuti v vsem ustavnem načrtu večine, se ni mogel zatajiti niti pri kraju. V 38. članku prehodnih določb se z ukrepom o prepovedi izhajanja, oziroma razpečavanja časopisov in tiskovin dela bridka ironija iz one ustavne odredbe, ki govori svobodi tiska.

Pri delu v ustavnem odboru smo vložili vso svojo moč, da bi pomagali izdelati ustavo, ki bi mogla našemu narodu služiti v njegovem materialnem in intelektualnem razvoju in mu pomagati na poti do najvišjih ciljev. V odboru samem nismo mogli doseči popolnega uspeha, ker je večina imela pred očmi bolj druge svrhe, kakor brezpogojno blaginjo naroda, in v tem spopadu idej nismo kot manjšina mogli zmagati. Toda za svojo nalogo smatramo nadaljevanje svojega dela, in bomo v tem smislu podali vse tiste predloge, o katerih mislimo, da morajo priti v ustavo, da se iz nje napravi instrument, ki bo sposoben za demokratičen napredek, za čim mirnejši razvoj, za politično, materialno in moralno izpopolnjevanje našega naroda, in za dosego tistih visokih ciljev, ki morejo po našem najglobokejšem prepričanju pomeniti novo fazo srečnejšega in tudi etično boljšega življenja v zgodovini človeštva. Zato ne moremo sprejeti načrta, predloženega od večine Ustavnega odbora, in si pridržujemo pravico nadaljevati svoje delo v Ustavodajni skupščini v označeni smeri.

Regentova prisega in atentat.

Drugi dan, 29. junija se je vršila prisega prestolonaslednika v smislu ustave, ki je v ta namen prišel v skupščino. Tega dela seje se socialistični poslanci niso udeležili.

Drugi del seje je obsegal prisego poslancev po ustavi.

Pri odhodu prestolonaslednika iz skupščine se je izvršil znani atentat. Socialistični klub je o tem razpravljal in je smatral za umestno precizirati svoje stališče v skupščini.

Terorizem in atentati.

(Po izjavi podani v parlamentu 30. junija po s. Divcu.)

Sistem kapitalističnega reda je vzrok neštevilnih bolnih družabnih pojavov. Med te spadajo tudi terorizem in atentati na posamezne šefe buržoazne politike, in seveda tudi na vladarje.

Omejeni ljudje, ki niso sposobni, da bi bolj globoko pogledali v vzroke bede, ki vlada v današnji družbi, mislijo lahkoumno, da se z odstranitvijo te ali one eksponirane politične osebnosti lahko poruši obstoječi družabni red in odpravi družabno zlo. Nič ni bolj nespametno od tega.

Zato je socialna demokracija vedno nasprotnica anarhističnih in terorističnih metod. Smatrala je te metode za pojav, nevaren organiziranemu in kulturnemu razrednemu boju delavstva, ki edini more dovesti do osvoboditve ne le delavskega razreda, ampak tudi vsega človeštva. Imela je tudi še drugi razlog, da nasprotuje anarhističnim metodam. Te metode so vedno dajale povod za neposredno preganjanje in za rabo reakcionarnih ukrepov proti vsemu delavskemu razredu, zapiranje delavcev in za razbijanje delavskih organizacij.

Terorizem je znak nezdravega družabnega stanja in slabih državnih razmer, in se ne more odpraviti s terorizmom od druge strani, ampak le z razumnimi družabnimi ukrepi. Organizirani delavski razredni boj je najboljša garancija zoper pojave terorizma. Začo bi vsak napad na to stran pomenil le pojačenje pogojev za sam terorizem.

FRIDERIK ADLER:

NUJEN RAZKOL IN NUJNA ZDRUŽITEV.

(Po »Kampfú«.)

Združitev obeh socialnodemokratskih strank Nemčije je izvršena. S kongresom v Nürnbergu se končava ena najtežjih period nemškega delavskega gibanja. V tem trenutku ne sliši nihče rad govoriti o preteklosti. Vse se vdaja dvigajočemu čustvu, ki ga daje zopet dosežena bojna skupnost. Razpoloženje za združitev je bolj splošno in bolj navdušeno, kakor kdaj poprej. Vkljub temu pa tudi v tem trenutku nikakor ne smemo zatreti kritične sodbje, ki mora priti nasprotno tembolj do veljave, kolikor bolj je vsakemu jasno, da mora vplivati združitev v Nemčiji čim najbolj tudi na internacionalno politiko vseh dežel.

Za tiste, ki stoje na stališču naivne vere v edinstvo, ki je za nje vsak razkol le tvorba hudobne volje ali težkega nerazumevanja, tu v obče ni nikakega problema. Kdor pa smatra, da je edinstvo le relativna kategorija, kakor smo delali to vedno mi, ta ne bo mogel kratkoma pozabiti na vse one težke notranje boje, ki so nas tlačili cela leta, ta ne bo potisnil vseh težkih izkušenj vojnih let enostavno na stran, am-

pak se bo poskusil iz zgodovine učiti in obrazložiti ravno v tem trenutku historično potrebo razkola in zopetne združitve.

Razkol socialne demokracije v Nemčiji je bil največja nesreča za svetovni proletariat, zakaj on je povzročil, da v trenutku, ko se je zrušil Viljemov režim, nemško delavstvo ni bilo zmožno stvoriti enotne volje, da se njegove moči niso dale izrabiti v polni meri v boju proti omajanemu vladajočemu sistemu, temveč so se uničevale v notranjih konflikatih. Velik trenutek je našel delavski razred slab. Te tragedije se danes vsi zavedajo in nihče ne dvomi, da bi prišlo nemško delavstvo brez razkola mnogo dalje na poti do svojega osvobojenja. A kakor so si danes vsi edini glede škode, ki jo je razkol povzročil, tako gredo pri vprašanju k d o j e t a r a z k o l z a k r i v i l, mnenja narazen. Mi tu nikakor ne nameravamo odpirati starih ran, vendar si moramo predočiti, ako hočemo razumeti današnjo situacijo, na kratko razmere ob razkolu.

Če se presoja stvar čisto formalno so imeli socialisti desničarji po organizacijskem statutu v glavnem pravico potisniti manjšino, ki se večinskimi sklepi ni pokorila, iz stranke.

Gotovo so napravili tudi socialisti desničarji v svoji skrbi za vzdržanje strankine discipline celo vrsto protipravnih in nelepkih dejanj, kojih vrhunec je bil vsekakor v tem, da so oropali list »NEUE ZEIT« njegovemu ustanovitelju. A o teh žalostnih stranskih skokih ne mislimo govoriti, kakor globoko zasajena žela so tudi zapustili. Zakaj krivda leži globlje. Socialisti desničarji so imeli formalno juristično pravo* na svoji strani, historično vzeto pa pravica ni bila na njihovi strani. Danes, ko je prišlo tako vse drugače, kakor so napovedovali socialisti desničarji, ne vemo samo mi, ampak tudi uvidevnejši krogi med njimi, da je povzročila to, kar so storili, naravnost čudovita k r a t k o v i d n o s t. Ako bi bili vzeli v svoj račun samo možnost prevrata, bi jim postalo pač jasno, da utegne priti moment, ko bodo morali iti sami na pota, ki jih je videla takratna opozicija tako jasno pred seboj. Na podlagi tega spoznanja bi bili morali biti t o l e r a n t n i, bi bili morali uvideti, da strankina opozicija ni mogla zamolčati svojega prepričanja, kojega izpoved je zahteval takrat čut najvišje solidarnosti, namreč solidarnosti napram internacionalnemu svetovnemu gibanju, napram kojemu je imel stopiti ozir na organizacijo v lastni deželi v drugo vrsto:*)

*) To stališče smo zastopali v članku »Grehi večine ali grehi manjšine« v »Kampf«, v januarju 1916. Tam stoji pisano na koncu: Skupno akcijo je prelomila manjšina. Samo po sebi umevno je, da ima večina moč, in v kolikor se drži organizacijskega pravilnika, tudi formalno pravo, vporabljeni sredstva, ki so ji pri rušenju skupne akcije vedno na razpolago: Ona lahko tiste, ki se upirajo iz skupnosti izključi. Ali bo prišlo do tega, ne vemo. A tudi, če pride, moralno pravo ostane vendar na strani manjšine. Zakaj manjšina je res razbila državnozbornsko frakcijo, politika večine pa celo internacionalo. Pravi greh proti enotnosti delavskega gibanja so zakrivali v vseh deželah oni, ki podpirajo politiko, ki je morala internacionalo razbiti, ne pa manjšine, kojim narekuje delovanje pravi duh internacionalne solidarnosti. (Obnovitev internacionale str. 78.)

In socialisti desničarji so imeli možnost biti tolerantni, če bi bili le hoteli. Zakaj nikdar ni bilo že s stališča proletarske demokracije bolj opravičljivo, da bi se bilo pustilo priti strankino opozicijo tudi v javni državno-zborski seji do izraza, kakor v času, ko je bila zatrta izven parlamentarne tribune vsaka svobodna beseda, ko se je reklo kratkomalo omogočiti tako potrebno strankino informacijo in strankino diskusijo, ako se je pustilo govoriti Haaseju ali Ledebourju odkrito besedo v parlamentu, mesto prikritih namigavanj, s kojimi se je moralo zadovoljiti strankino časopisje. A socialisti desničarji so bili kakor obsedeni od domišljije, da so nezmotljivi, tako da so smatrali vsakogar, ki ni verjel na zmagó nemškega meča, za fantasta in da so se čutili v svojem glorijskem sijaju tako varne, da so se odločili brez resnih pomiselnikov strankino opozicijo zlomiti in darovati v imenu strankine discipline svoji politiki socialnega patriotizma enotnost organizacije. Da, posamezni od socialnih patriotov so se odločili za to tako tiko s popolno zavestjo, ne da bi to seveda javno priznali, zato, da bi izrinili iz stranke vedno rastočo strankino opozicijo p r a v o č a s n o, to je predno bi postalo nevarno, da postane večina. In to preventivno nasilje nad demokracijo, v stranki je pač največja krivda, težja kot vojna politika kot taka, ki jo bo sodba zgodovine ugotovila pri socialistih desničarjih.

Za strankino opozicijo ni preostajalo pod temi pogoji ničesar drugega, kakor nastopiti pot samostojne akcije in končno — kot nujno posledico tega — samostojne organizacije. Strankina večina je imela možnost razkol zabraniti, zadržanje strankine manjšine pa je bilo nujno določeno po zadržanju večine. S stališča strankine opozicije je moral postati tako razkol nujen, če prav je bilo velikanski večini in morda celo vsakemu posamezniku jasno, kako težka nesreča se vstvarja s tem za proletariat.

Razkol se je socialnim demokratom, ki so hoteli ohraniti svojo neodvisnost pred vojno lažjo in vojskovanjem, vsilil. Ko je bila težka operacija izvršena, se je razvila neodvisna socialistična stranka izredno hitro v strankin organizem z vsemi svojimi funkcijami. In tej novi stranki so se stavile takoj velike historične naloge. Ona je bila po vojni tista stranka nemškega delovnega ljudstva, ki je bila evropsko možna. Nezaupanje proti vojnim socialistom Nemčije je bilo jačje, kakor proti onim drugih dežel. Zlasti za francoske socialiste so bili neodvisni most, preko katerega so se oprostili svoje lastne vojne ideologije in prišli do poskusov mednarodnega sporazuma. Treba si je poklicati samo v spomin, kakšne ovire je bilo treba premagati, predno so se vsedli tudi Belgijci s »Scheidemannovci« za eno mizo, spomniti se je treba, da so se še v februarju 1919 branili udeležiti konference druge internacionale v Bernu. Tako so bili neodvisni edini v stanu pripravljati pot in predpogoje mednarodne solidarnosti. Še odločilnejši pa so bili za zunanjo politiko Nemčije. Oni so našli v sebi moč, da so zagovarjali v jasnem spoznanju neizbežno potrebnega prvi, podpis versailleskega miru, ko so ostali socialisti z desne še vedno pod vplivom neuvidevnih, in ko so trobili komunisti, udajajoč se demago-

giji, v rog nacionalnih šovinistov. In vedno in vedno so bili v teh težkih letih neodvisni pravi nosilci zunanje politike Nemčije, vedno in vedno so priporočali trdo politiko izpolnitve in so se upirali vkljub vsem težavam lahki, popularnost iskajoči politiki, koji so komunisti tako sistematično podlegli. Ti zgodovinski čini Neodvisne socialistične stranke ostanejo nepozabljeni. Čistost ciljev, globokost zgodovinskega pogleda v vojnem času in v še težjih letih likvidacije vojne, so pridobile za Neodvisno socialistično stranko širše množice. Naglost, s katero je rastlo število njenih političnih pristašev ima malo primerov v politični zgodovini. Bilo je čisto mogoče, da celo verjetno, da postane Neodvisna socialistična stranka stranka mas nemškega proletariata in desna socialistična stranka, ki je gledala s početka z zasmehovanjem na malo peščico neodvisnih, se je pričela resno bati za svojo existenco. Tu so se izkazali kot često, komunisti kot rešitelji iz težave. Sinowjew je zmagal: Neodvisna socialistična stranka se je na strankinem kongresu v Halle razbila. Žrtev, ki se je napravila tretji internacionali, je povzročila, da so bile odbite na eni strani cele kolone v vrste neorganiziranih, na drugi strani pa, da so se gibale nazaj v organizacije desnih socialistov. Vrhunec gibanja neodvisnih je bil prekoračen in desni socialisti so se mogli imenovati z novim zaupanjem zopet večinske socialiste. Tako je bil prekrizan upoln razvoj, ki je dajal nado, da se bodo zbrale mase nemškega delavstva pod zastavami prave socialno demokratske miselnosti.

V Hallu je bila možnost, napraviti iz Neodvisne socialistične stranke vodilno stranko nemškega proletariata, za dolgo dobo uničena, vendar za nje prepričane pristaše za enkrat ni bilo drugega izhoda, kakor vzdržati stranko v stari obliki. Pot za združitev na desno in na levo je bila enako zaprta. Tako z komunisti, kakor z desnimi socialisti se je bilo psihološko nemogoče združiti, ne oziraje se na vse stvarne pomiselnice. V dveh letih po hallskem kongresu so silili boji proti reakciji nemško delavstvo vedno bolj v enotno fronto. A vedno in vedno se je prepad med Neodvisno socialistično stranko in obema ostalima proletarskima strankama na novo odpiral. Marčni puč komunistov v srednji Nemčiji in gorliški strankin kongres desnih socialistov, sta jasno pokazala, kakšne težave se stavijo združitvi vseh proletarskih sil Nemčije. Toda medtem ko je nastajalo nasprotje napram komunistom vedno nepremostlivejše, je rastla možnost združitve z desnimi socialisti. In sicer je vplival na stališče neodvisnih do komunistov in desnih socialistov razvoj gospodarske in politične situacije.

Kapitalizem posledic imperialistične svetovne vojne še davno ni premagal. Še vedno ni čisto izključeno, da se napor buržoazije, da obvlada gospodarski kaos ponesreči. A trezno presojanje dejstev kaže, da je v štirih letih po premirju verjetnost silno narasla, da bo delavstvo prisiljeno pripraviti se na dolgo dobo drobnega boja z zopet ojačenim kapitalizmom. Možnosti velikih ofenziv proletariata so postale vedno manjše, delavski razred se je prisiljen upirati napredovanju politične reakcije in gospodarskega ožubožanja v obrambnih postojankah. On stoji pred tež-

jimi, a v bistvu podobnimi nalogami, pred kakoršnimi je stal pred vojsko in je navezan v vedno večji meri na metode, kakoršnih se je posluževal predvsem na strokovnem polju pred letom 1914.

In tako se je moralo pojaviti vedno in vedno vprašanje: ima li Neodvisna socialistična stranka v očigled velikim spremembam politične in gospodarske situacije še posebno nalogo? Mi smo odgovarjali in še odgovarjamo z vso gotovostjo z da. A ta posebna funkcija je postala bolj omejena. Neodvisna socialistična stranka ima nalogo gojiti v zavesti mas misel socialne revolucije, ona mora očitati proletariatu interese bodočnosti, ona je nosila prave socialnodemokratske ideologije.

A med tem ko je imela reševati v vojni in v prvih letih po vojni razven tega pripravljajta bodočnosti tudi vprašanja dnevne politike, ki jih je mogla rešiti le ona, je postalo pri vprašanjih dnevne politike nasprotje, ki jo je ločilo prej od desne socialistične stranke, vedno manjše. V času pojemanja revolucionarnega vala ter politične in gospodarske defenzive res ni več nasprotij bistvene narave. Razlik o nazorih o najboljši taktični poti ne označujejo več principiellni strankini cilji, temveč je često opažati, da so razlike med pristaši ene in iste stranke večje, kakor med pristaši različnih strank. Praktična politika vseh proletarskih strank je v takih časih ena in ista. Na drugi strani pomenjajo razkoli v takih časih razven tega, da zmanjšujejo bojno sposobnost, še drugo resno nevarnost za delavski razred. Ker ekonomskih pogojev za nasprotja ni, se nasprotja, zato da se dobi gradivo za agitacijo, umetno ustvarjajo. To vidimo posebno ostro pri komunističnih strankah in iz izkušenj z avstrijsko komunistično stranko bi lahko navedli nebroj vzgledov zato. Neodvisna socialistična stranka se je v glavnem te nevarnosti dobro čuvala. A odkrito priznavamo, da smo se morali bati, da pride čas, ko bo potisnjena pri pomanjkanju praktično-političnih razlik tudi Neodvisna socialistična stranka na to polje.

V tej situaciji je postal razkol, ki je bil za neodvisne nekdanje izbežen v najglobljem bistvu škodljiv. Zato vidimo, da se borite v okrilju Neodvisne stranke med seboj dve smeri. Na eni strani vidimo uvaževanje vedno večje nevarnosti nadaljnega razkola, na drugi pa težko odločitev, da bi se izvedla združitev baš v trenutku, ko je postalo razmerje moči napram socialistom desničarjem tako izredno neugodno. Ali naj bi se bilo čakalo z združitvijo tako dolgo, da bi postala mogoča združitev zopet ob premoči Neodvisne socialistične stranke? Ali naj bi se bilo počakalo, da bi bila postala mogoča tudi združitev s komunisti, to se pravi, da bi se dalo čisto reformističnim krogom z desne protiutež z leve, kar bi ojačilo rezultanto, ki jo predstavlja neodvisna socialistična stranka.

Ledebour in mala četa njegovih somišljenikov, ki se odlikujejo bolj po dobri volji, kakor po politični dalekovidnosti, so odgovorili z vso odločnostjo: Čaka naj se! Poskusili so vzdržati svojo stranko dalje.

Velikanska večina Neodvisne socialistične stranke si je bila v vesti, da so postajale nevarnosti razkola za nemški proletariat vedno večje in se je odločila pod temi pogoji za težko pot, poskusiti poiskati združitev že sedaj in se povrniti k normalnemu stanju delavskega gibanja, v kojem se borijo med seboj ideje in smeri v okviru stranke in kjer nasprotje ne zmanjšuje bojne sile delavskega razreda.

Dr. Ši. Ž.

KRITIČNA ŠTUDIJA O DANAŠNJEM KOMUNIZMU.

»Sine ira et studio«.

Splošna domneva, da je sedanji komunistični eksperiment v Rusiji brez vsake prisodobne v svetovni zgodovini, temelji na površnem poznavanju historijskih epoh. Celó v starem veku so že nastopali apostoli komunizma in propovedniki socialne pravičnosti družbe. Ideja koreni tako globoko v človeškem spoznanju nepopolnosti in krivičnosti osebne lastnine, da je dobila izraza v vseh dobah kulturnega razvoja.

Običajno se smatra Platona kot prvega komunističnega pisatelja. Njegov sistem komunistične preobrazbe družbe, iznešen predvsem v »Politiki«, je sicer nekako aristokratično-filozofski, ampak v bistvu je zanimalje osebne lastnine isto kot pri poznejših teoretikih. Razen Platona se je pečala s tem vprašanjem cela vrsta grških mislecev, dasi je zavzelo njih naziranje nekoliko drugačno smer kot na pr. Zeno, prvi kozmopolit. Pri Izraelcih so bili proroki, predvsem Jezaja, provedniki pravične razdelitve zemlje. V 2. stoletju pr. Kr. je bil razširjen v Palestini asketični komunizem Esejcev, ki je vplival brezdvomno v veliki meri na komunistične tendence prvih kristjanov.

V srednjem veku je nastalo vse polno verskih sekt, ki so se postavile na stališče skupne lastnine; vse je uničila neusmiljeno kaznujoča roka rimske hierarhije.

Začetkom novega veka je dobilo komunistično gibanje v očigled težkemu socialnemu položaju v večini takratnih držav novega netiva, posebno v Nemčiji. Znana je večmesečna komunistična vlada v Minstru leta 1534, ki je končala z mukapolno smrtjo njenih smelih privržencev.

Pod vplivom humanizma in renesance se je pojavilo v tem času nekoliko teoretičnih reformatorjev človeške družbe. Najznamenitejši je pač Tomaž More, dolgoletni prvi minister angleškega kralja. Njegov spis »Utopija«, kjer slika avtor srečno življenje prebivalcev otoka Utopije, katerim je produkcija in konsum skupen, kjer ni verske nestrpnosti in samovolje vladajočih kast, — je še danes aktualen. Slične nazore zasleduje Campanella, priprosti kalabreški duhovnik v romanu »O solnčni državi.«

V naslednjih stoletjih je izšlo na Angleškem in Francoskem mnogo del s slično vsebino kot Morejeva »Utopija«. Naj omenim samo nekatere avtorje: Winstanly, Everard, Vairasse, Restif de la Bretonne, Meslier i. dr. A ne samo posamezniki so stremili za zboljšanjem socialnega zla, ampak cele skupine so zastopale stališče komunistične preureditve države. Za časa prve angleške revolucije so znani »Levellers«, najradikalnejše krilo independentov, kot propagatorji komunizma.

Velezanimiva je zgodovina 150 letne krščansko-komunistične države v Paragvaju med južnoameriškimi Indijanci. Jezuitom se je posrečil dokaz, da je mogoče vstvariti primitivno državo na podlagi skupne lastnine, čeprav pod nadzorstvom intelektualno in moralno visoko stoječih organizatorjev.

Komunistične tendence so zadobile novih poletov posebno v dobi francoskih revolucij. Ravno potek velikega prevrata 1789. nehote sili k primerjanju z razvojem ruske boljševiške revolucije 1917. Sličnost akutno odigravajočih se dogodkov (kaotični položaj na znotraj, zmagovito vojevanje na zunaj, ugonobitev dinastij) je tako velika, da je pač vredno, ogledati si končni efekt družabnih perturbacij od l. 1789—1796. Jasnih komunističnih ciljev impresariji francoske revolucije niso imeli in to niti njih najbolj levo krilo, jakobinci z Robspjerjem, vendar je zravnal prevrat zevajočo razliko med posameznimi razredi s konfisciranjem imetja bogatašev na korist malih kmetov in meščanov. Ekstremi so se znivelirali, predvsem na kmetih, odpravo zasebne lastnine pa se v večji meri ni niti poskušalo.

Pariška revolucija l. 1848 je pokazala že izrazitejšo težnjo po spremembi družabnega reda, z vehementno silo pa so buknilo komunistično-prevratne ideje l. 1871 na plan. Pod vplivom spisov Sensimona, Prudoña, Marksa i. dr. je poskusil vsled vojne prevarani pariški proletariat dobiti popolno oblast v svoje roke. Prerano! Čas za tako temeljite reforme človeške družbe še davno ni dozorel in smeli revolucionarji so morali plačati svoj poskus z življenjem ali prognanstvom, kakor vsi njih predhodniki.

Od l. 1872. dalje se je gibal razvoj proletarskih mas v evolucionarni smeri. Socialistična misel je pognala na podlagi Marksovih osnovnih nauk globoke korenine v vseh industrijskih državah. A dočim je bil zapadno in srednjeevropski proletariat le malo prožet z revolucionarnim duhom ter mu ga niso mogla vdahniti niti vojna leta v oni meri kot je to za razmah mogočnega prevrata potrebno, je čakal ruski samo ugodne prilike, da zdrobi neznosni absolutizem.

Ni pretirana trditev, da spominjajo ruske socialne razmere do leta 1917 zelo na nezadovoljstvo širokih mas v Franciji l. 1789. Vendar bi bila ostala ruska socialna revolucija brez izgleda na uspeh, ako ne bi dolgotrajna vojna zrahljala državnih in družabnih temeljev in ako ne bi obstajalo pereče agrarno vprašanje. Ruski mužik je pripomogel boljševškemu prevratu do zmage, ker si je obetal le tem potom ugodne rešitve svojega posestnega stanja. S tem pa, da je boljševiška vlada mesto odprave za-

sejne lastnine priznala kmetom njih pravo na poljščeno zemljo, je zadobila čista ideja komunizma usodno vrzel ter se omeji ves uspeh revolucije na agrarno zniveliranje.

Pod čistim komunizmom razumevamo v splošnem popolno odpravo zasebne lastnine, vzajemnost produkcije in konsuma, enakost družabnih pravic in dolžnosti, popolno osebno in versko svobodo itd. Ako primerjamo boljševizem s temi temeljnimi idejami komunističnega programa, potem ga moremo smatrati za psevdokomunizem, ki je prevzel sicer mameči naslov, ne pa tudi fundamentalnih pogojev. Kakor znano sta bila Marks in Engels ustanovitelja nazornega socializma, ki se razlikuje od komunizma kvantitativno računajoč z danimi činjenicami. O marksizmu kot takem pa niso bili njega tolmači nikdar enotnih misli niti v njegovih glavnih idejah, kar je povzročilo razkol socialističnega proletariata v mnogo frakcij že pred vojno. Inscenator boljševiškega puča Ljenin-Uljanov interpretira Marksa drugače, kot Kautsky in večina socialističnih teoretikov. Ne da se tajiti, da ima Ljeninova konsekventna logika mnogo zapeljivosti, toda v celoti napravi vse njegovo polemiziranje v knjigi »Država in revolucija« vtis fanatičnega apologetika, ki zna obračati besede z advokatsko virtuoznostjo, toda mu manjka široko spoznanje historijskih in gospodarskih faktov. Kakor so še pričekali nekdanji teleološki doktrinariji o svetopisemskih resnicah, oklepajoč se praznih črk, a pozabljajoč Kristov nauk: »božje kraljestvo je v Vas«, tako se zdi razlaganje Marksovih interpretov le neplodno filozofiranje daleč od naravnih dejstev. Je svoje vrste tragika, da postanejo še tako lepi etični nauki idealnih reformatorjev religioznih kot socialnih, absurdni in človeštvu škodljivi, kakor hitro jih začno uvajati njih fanatični učenci v realno življenje.

Idejno predstavlja ruski boljševizem potem takem ne komunizma v pravem pomenu besede, ampak kvečjemu na poseben način dogmatiziran marksizem. Ali končno se v življenju ne sodi socialnega gibanja po imenu, pod katerim nastopa, ampak po plodih in pridobitvah, ki jih prinaša državljanom v obče in zatiranim slojem še posebej. Toda tudi v tem oziru je rezultat v primeri s kritičnim razrušenjem osnovnih pogojev narodnega gospodarstva več kot malenkosten. Kaj ima končno mužik od tega, ako je pridobil 1 ali 2 desetine zemlje brez odškodnine, ako je pa zgubil zato v posledici kaotičnih razmer večji del živine in v mnogih slučajih svoje življenje vsled vladajočih kug ali lakote. Tako poroča boljševiški gospodarski organ »Ekonomičeskaja žižn« od 15. julija 1922, da je ostalo v samarski guberniji komaj 10 procentov celokupnega števila vseh domačih živali, podrastek in svinje so se zmanjšale za 99 procentov. Slično katastrofalno padanje živine in s tem vse kmečke produkcije imajo zaznamovati tudi ostale južno-vzhodne gubernije. A tudi severne in zapadne pokrajine so zgubile vsled silne razširjenosti živalskih kug približno polovico normalnega stanja in še vedno ni gotovo, če je dosežena že najnižja točka. Racionalnega poljedelstva pa si brez zadostnega števila vprežne živine ni mogoče misliti. S tem je ogrožena tudi prehrana mest in industrijalnih

središč. Ker predstavlja ravno v Rusiji živina in poljedelski produkti edini dohodek kmeta, je zmanjšana s padanjem teh dveh osnovnih narodno ekonomskih faktorjev tudi kupna sila podeželskega prebivalstva, kar povzroča obratno stagnacijo v industriji. Ako se pomisli, da so razrušene ali saj ledirane tudi vse ostale panoge narodnega bogastva, potem je evidentno, da je mogoča obnova le s pomočjo zapadnega kapitala, kar pa skriva v sebi nevarnost, da postane Rusija kolonija velikega kapitala. Vsekakor malo razveseljiva perspektiva za psevdokomunistični eksperiment, plačan s tako ogromnimi ljudskimi in materielnimi žrtvami, ki je škodoval s svojimi pretiranimi metodami neizmerno uspešnemu razvoju socialistične misli.

Prvotni čar in privlačnost boljševizma na ostali svetovni proletariat sta se umaknila tekom let treznejšemu opazovanju in instinktivnem čutu, da čas in generacija še nista dozorela za bistveno preobrazbo današnjega družabnega sistema ter da je treba nadaljevati socialistično delo v evolucionarni smeri. Tako je razumeti, da se organizacije moskovske internacionale manjšajo na korist socialističnim in buržuaznim organizacijam.

Ako pa umira boljševizem počasne, a gotove smrti, ni mrtva s tem ideja onega komunizma, ki je tlel v srcih idealnih in zatiranih narodljubečih množ vseh vekov. Človeštvo ima končno prehoditi še tako dolgo pot, da bo realiziralo v kolikor bo to še sploh potrebno tudi vprašanje družabnega reda. Za tako veliko delo pa je treba novih generacij z višjo etično vzgojo.

PETER JUG:

DELAVSKO GIBANJE IN SOCIALIZEM NA ANGLEŠKEM.

(Po od gđc. Dr. Ch. Lenbuscher sestavljenem sestavku iz H. Herknerjeve knjige »Die Arbeiterfrage«.)

Na Angleškem imamo sledeče delavske stranke: Neodvisno delavsko stranko (Independent Labour Party), britansko socialistično stranko in komunistično stranko. Malo ne vse te stranke in v socialističnem smislu neopredeljeni strokovni pokret, so na parlamentarnih tleh le deli ene stranke. Delavske stranke (Labour Party).

O smereh in razvoju teh strank v povojni dobi posnemamo po v naslovu citirani knjigi sledeče:

Neodvisna delavska stranka je delovala med vojno za mir. V novejšem času se je postavila odločneje, nego dosedaj, na stališče razrednega boja. Njeno načelno nasprotje proti vmeševanju Anglije v ruske notranje razmere jo je zblížalo s komunisti, — vendar pa stranka ni nikdar zapustila demokratičnega stališča. V spomenici, ki jo je poslala v začetku leta 1920 ženevski konferenci II internacionale, se obrača izrecno proti posnemanju ruskih metod in naprav, ker »mora določati politični in zgodovinski razvoji

in posebnost vsake dežele obliko, v koji se bo izvršil prehod k socializmu«. »Sovjetska vladavina ni najboljša oblika industrijske demokracije, čeravno utegne biti zelo učinkovita revolucionarna vladavina. Neodvisna delavska stranka vidi svojo glavno nalogo v tem, da »preobrazi parlamentarni sistem v smislu potreb demokracije in da mu priključi industrijsko organizacijo, ki je potrebna, da se vzdržijo stiki med parlamentom in proletarskim življenjem«.

Takšno industrijsko organizacijo vidi N. D. S. v obratnih svetih, ki naj imajo pravico kontrolirati delovne pogoje v delavnicah in ki naj pomagajo s svojim svetom pri upravi in zakonodaji.

Stranka pa vstraja na svojem starem stališču, da ni mogoče postaviti trdne podlage za socialistično državo drugače, kakor tako, da se vpliva na javno mnenje potom socialistične propagande in da se volijo socialisti za zastopnike v javne korporacije in parlament, na kojega je mogoče le tako v socialističnem smislu vplivati.

Na strankinem zboru v Glasgowu je sklenila neodvisna delavska stranka leta 1920 z veliko večino, da izstopi iz druge internacionale. Vendar se tretji internacionali ni priključila, ampak stoji ob strani tistih strank, ki so se združile v dunajski zajednici socialističnih strank.

Britanska socialistična stranka se je priključila leta 1919 tretji internacionali, — a vstraja na stališču politično-parlamentarne akcije in smatra kot svoje parlamentarično zastopstvo še vedno na demokratični podlagi stoječo delavsko stranko.

Izrazito revolucionarni v cilju in taktiki sta iz Skotskega izhajajoči stranki: Socialist Labour Party in Workers Socialist Federation. Zadnja odklanja vsak parlamentarizem. Ti dve stranki sta se združili leta 1920 v komunistično stranko.

Razmerje te stranke do parlamentarične delavske stranke je bilo dolgo neodločeno. Pred kratkim pa je bilo čitati, da je izključila Delavska stranka iz svoje srede pripadnike III. internacionale.

Med vojno sta ustanovila Hydmann in Thorne tudi narodno-socialistično stranko (National Socialist Party).

Parlamentarična delavska stranka (Labour Party) je ustanovljena šele leta 1903. Ona ni imela do leta 1918 posebnega socialističnega programa, ampak je hotela biti stranka, ki naj bi združila delavske parlamentarne zastopnike in ščitila tako izrazite delavske interese. Stranka si je stavila le bližnje, konkretne cilje, ki jih je predlagala pri vsakem parlamentarnem zasedanju vladi. Po stališču vlade do teh zahtev, se je tudi ravnalo stališče Delavske stranke do vlade.

Neodvisna delavska stranka ni nasprotnica Delavske stranke, ampak je bila pred vojsko poleg strokovnih organizacij njena glavna opora.

Leta 1918 se je organizacija Delavske stranke bistveno spremenila. Do takrat stranka ni imela lastne politične organizacije, ampak se je naslanjala na strokovne organizacije, zadruge in na razne njej priključene socialistične organizacije. Leta 1918. je izgradila stranka tudi lastno poli-

tično organizacijo. Strokovne organizacije in socialistična združenja so pa še vedno ohranila svoje zastopstvo v strankini organizaciji. Lokalne politične organizacije so jim stopile samo kot dopolnilo ob stran in sicer v glavnem z ozirom na uvedbo ženske volilne pravice, ki daje volilno pravico velikemu številu žensk, ki niso organizirane v strokovnih organizacijah.

Seveda so ostale strankina glavna denarna opora še vedno strokovne organizacije in zadruga. Tudi programatično se je stranka poglobila. Je sicer še daleč od tega, da bi bila načelno tako enotna, kakor so na videz socialistične stranke na evropskem kontinentu. Vendar je po vojni več nego le stranka delavcev. Ona povdarja, da poče ostati le stranka delavcev, ampak hoče postati stranka vsega delovnega ljudstva, najsi dela z roko, ali z glavo in da ima poleg dnevnih ciljev tudi cilj: da zasigura producentom — ročnim in duševnim delavcem — polen sad njihovega dela in truda, da uvede kolikor mogoče pravično razdelitev dobrin, na podlagi skupne lastnine produkcijskih sredstev in da izvojuje najboljši izvedljivi sistem, demokratične uprave v vseh pridobitnih in upravnih panogah.

S tem se je postavila stranka na socialistično stališče. Svoj cilj je izrazila vsekakor zato tako splošno in elastično, da bi omogočila, da jo podpirajo razne smeri, ki si stoje v angleškem socialističnem gibanju nasproti.

Za praktično politiko si je postavila stranka v juniju 1918 obsežen praktični program.

V tem programu izhaja iz naziranja, da je treba preobraziti po vojni družbo v celoti. Na mesto individualističnega gospodarstva mora stopiti družabno.

Ogledni kamni nove družbe naj bodo te-le zahteve: 1. Zahteva po ugotovitvi eksistenčnega minuma. 2. Zahteva po demokratični kontroli industrije. 3. Popolna preuredba državnih financ. 4. Zagotovitev prebitkov produkcije za namene splošnosti.

Na podlagi teh vodilnih smernic je sestavila delavska stranka obsežen akcijski program.

Na polju socialne politike zahteva poleg ugotovitve najmanjše plače odredbe za odpravo brezposelnosti in omiljenje njenih posledic ter ukrepe proti stanovanjski bedi. Na političnem polju zahteva enako in tajno volilno pravico za moške in ženske, decentralizacijo vlade po vzoru zveznih držav, dalje izločitev privatnih kapitalistov od kontrole nad industrijo. Za takoj izvedljivo in potrebno se proglašajo podružabljenje železnic, rudnikov, elektrarn, zavarovalnic za življenje, enotnost v upravi železnic, prekopov, pristanišč, cest, pošte in brzjava. V vojni uvedena državna kontrola nad važnejšimi panogami privatne industrije, zlasti maksimiranje cen za važnejše potrebščine, kontrola nad tehničnim in trgovskim poslovanjem teh privatnih in industrijskih panog, ki je podlaga za maksimiranje cen, se mora dalje pridržati.

Na finančnem polju je Delavska stranka proti varstveni carini. Direktni davki na visoke dohodke in velika premoženja naj se povečajo.

Vojni dolgovi naj se plačajo z oddajo vseh premoženj, kojih vrednost znaša nad 1000 funtov.

S poddržavljanjem, komunaliziranjem na eni strani, s progresivnim obdavčenjem in javno kontrolo na drugi strani, naj se zasigura, da bode pripadel prirastek na kapitalu splošnosti in se vporabljal za javne namene in za podjetja, ki služijo splošnosti.

V zunanji politiki se izreka stranka proti imperializmu in za prostovoljno zvezo britanskih svobodnih držav. Posebno pozornost posveča stranka zvezi narodov, ki naj bi združila ves svet na podlagi načela samoodločbe narodov. Tako je postala Delavska stranka iz stranke ročnih delavcev, stranka s širšim programom in širšim obsegom.

Pri parlamentarnih volitvah leta 1918 je Delavska stranka prvič v širšem obsegu nastopila.

Razpoloženje je bilo po zmagoviti vojski za stranko zelo neugodno. Vkljub temu so dobili njeni kandidati 2 in pol milijona glasov, med tem ko so dobili kandidati vladne koalicije 5 milijonov glasov. Raztresenost glasov po volilnih okrožjih pa je povzročila, da je dobila Delavska stranka vkljub temu le 60 mandatov, med tem, ko jih je dobila vladna koalicija osemkrat več. Pri volitvah v novembru 1922 je dobila stranka 141 mandatov in skoro 4 milijone glasov in je postala druga najmočnejša stranka angleškega parlamenta. Tako stopa Anglija in njen proletariat med borilce za socializem.

Razvoj stranke je oviralo dosedaj pomanjkanje izsolanih političnih vodilnih osebnosti. Da se temu odpomore, je otvorila stranka v Oksfordu za svoje politične delavce politični šoli: Workers Educational Association in Ruskin College.

Denarna sredstva stranke so v primeri z onimi ostalih strank majhna. Vsled tega stranka ne more vzdrževati dovolj lastnega uradništva, ampak je navezana v glavnem na uradniški aparat strokovnih organizacij.

Zadružne organizacije so sklenile na kongresu v Swansea leta 1917, da bodo posegale v bodoče v varstvo svojih interesov tudi v politiko. Niso se sklenile sicer pridružiti kot celota Delavski stranki, jasno pa je, da bo imela od aktivnejšega poseganja zadrug v politiko Delavska stranka glavni dobiček.

Strokovne organizacije, zadruge in Delavska stranka vzdržujejo skupno kulturno institucijo Labour Research Department, ki oskrbuje vse tri stroke z informacijami s političnega in gospodarskega polja.

Kot posebno socialistično strujo je omeniti h koncu obratni socializem (national Gildsmen, — Gildensozialismus). Obratni socialisti so za prenos lastnine produktivnih sredstev na državo. Ta sredstva pa se morajo prepustiti tistim, ki v njih obratujejo. Država naj gospodarske funkcije in službe na producente in njih udruženja delegira. Ta udruženja naj bi se naslanjala na strokovne organizacije. Tudi ta struja je močno vplivala na vse socialistično gibanje moderne Anglije.

SOCIALIZEM V SLOVENIJI.

Socializem v Sloveniji je sicer že precej star. Vendar v kljub temu, da je učil najlepše ideje, ni dosegal posebnih uspehov. Le delavci v velikih obratih so se povzpeli tako visoko, da so tudi javno izjavili, da so socialisti, v drugih plasteh našega proletariata pa ni našlo socialistično gibanje pravega odmeva. Tudi izobraženci, ki so morebiti poznali lepe cilje socializma, so ostali po večini v zatišju, nekako sramovali so se priznati, da so socialistične ideje prave. Prav, prav redki so bili poštenjaki, ki se niso ustrašili ljudske sodbe in javno izpovedali, da so socialisti. In če je to storil naš veliki Cankar, niso storili tega drugi naši odlični boritelji za svobodo in pravico, če prav so v svojih pesmih in spisih odločno razgaljevali socialne krivice.

In zakaj je bilo tako? Idejo socializma smo dobili iz tujine. Zaradi pomanjkanja splošne izobrazbe se je razvijala le počasi. Prvi razumnik med socialisti na Slovenskem je bil Etbin Kristan. Z neumorno delavnostjo je širil socialistično idejo med slovenskim delavstvom. Bil je njen nositelj, razširjatelj in razlagatelj. Velikopotezen v idejah, kakor se je pozneje in v najnovejšem času izkazal tudi velikopotezen parlamentarec, je prepuščal vse podrobno delo drugim — voditeljem delavstva. Ti voditelji pa, bodisi da niso imeli velikih idej socializma, bodisi da so jih umeli le kot sredstvo za dosego politične moči, so — lahko rečemo, diskreditirali socialistično misel.

Najbrže da bi pridobili kolikor mogoče hitro in veliko pristašev, so se naslanjali samo na to, za kar je bila delovna masa najbolj dovzetna. Niso skušali dobiti pristašev s čistimi idejami socializma, temveč so vzbujali v masi le tisto razpoloženje, ki je bilo za maso trenutno ugodno. S tem so želi simpatije in nabirali pristaše.

Tako vidimo, da je bilo že takrat delavstvo precej protiklerikalno. Ni bilo treba drugega, kakor to razpoloženje še podnetiti in delavstvo je takega že rado poslušalo, tem bolj rado pa, če je obenem še kazal na delavsko revščino in vzbujal apetit po večjem kosu kruha. In priznati moramo, da je obstojal takratni praktični socializem le v teh dveh točkah: farška gonja, kakor so imenovali ta pokret, in pa boj za boljši kos kruha. Po teh dveh vodilnih mislih so se zbirali praktični socialisti. Če je tak praktični socialist dosegel boljši kos kruha, je prenehalo njegovo zanimanje za socializem, kajti farško gonjo je gonil, če se mu je še ljubilo lahko tudi v drugih strankah.

Tako vidimo, česar ne vidimo pri nobeni drugi stranki, kako so voditelji socializma in seveda tudi navadni somišljeniki, odpadali kakor list za listom. Ne trdimo, da ni bilo izjem, a ravno te potrjujejo pravilo. Proletariat je to videl, videli so to pa še bolj nasprotniki socializma in tako jim je bilo mogoče dosledno ustavljati vsak razvoj socialistične misli s tem,

da so kazali: saj je lep socializem, a glejte ga, kakšen je v praksi, saj ni drugega kakor lestvica, kako plezati po delavskih hrbtih do dobrega kruha.

Če navedemo praktični primer, kako pogrešena je bila vsa takratna taktika: pred vsakimi volitvami so razvili silno agitacijo, udrihali in obljubljali ljudstvu vse mogoče z nebes, z edinim namenom pridobiti kolikor mogoče glasov. Če bi bila izvoljena večina socialistov v bivši državni zbor, bi najbrže še vsaj nekatere svoje obljube izpolnili, a ker se to ni izvršilo, ker so prišli vselej v vse odločilne odbore socialisti le v neznatni manjšini, niso mogli uresničiti prav nič ali kvečjemu le drobtinice socialističnega programa. Volilci pa, ki so v svoji nevednosti čakali na obljubljene ocvrte piščance, so čakali in čakali, dokler niso obrnili hrbet stranki, ki jih je po njihovem mnenju potegnila za nos in poiskali drugo, ki so imeli od nje kaj koristi.

V čem je bila torej temeljna zmeta? V »farški gonji« so izpodkopavali ljudstvu vero, namesto te vere pa so mu ponujali drugo vero — vero v dober kos kruha. Če pa so mu hoteli izpodkopavati vero v tiste ljudi, ki izrabljajo vero v svojo lastno korist, za lasten kos dobrega kruha, je bilo čisto pogrešeno, da so mu obenem utrjevali vero v tisti kos belega kruha. S tem so v svoji agitaciji vzgajali popolnoma enako vredne ljudi, ki sicer niso bili črni, ali topli so se samo in edino za večji kos kruha. Jasno je, da bo tak iskal v svojem življenju samo večji kos in bo šel potem tudi vedno za tistim, ki mu večjega da. To pa ni socializem in na ta način tudi nikdar do socializma ne pride. Sedaj menda tudi razumete posamezne socialistične »valove«, ko so se pač socialistični glasovi nenadoma izredno pomnožili v naslednji dobi pa zopet izredno padli. Socialistična misel ni rastla nikamor, socialistična stranka pa je plavala enkrat višje, enkrat nižje brez izgledov v bodočnost.

Vojno trpljenje je upognilo ljudstvo do tal; začutilo je tudi krivico tega trpljenja, dovetno je postalo zopet veliko bolj za socialistično misel in prav rado je poslušalo socialistične govornike. Pa prišli so drugi — komunisti — ki so obetali še več, ki so obetali velik kos kruha in še lep kos mesa povrhu. Ali se je čuditi, da je ljudstvo utrjeno samo in edino v velik kos kruha, drlo kar slepo za njimi? Saj je vendar pravilno delalo, saj je delalo, kakor mu je narekovala njegova — vera! Ali jim boste zamerili to? Saj so morali tako delati! Vsak poštenjak dela po tisti veri, ki jo ima! Zameriti pa moramo tistim, ki so mu to vero hote ali nehote vcepili. Kajti ta vera v velik kos kruha, je namreč ovira razvoju in zmagi socializma.

To so spoznali posamezniki tudi v Sloveniji in započeli so najbolj brezobzirni boj proti tej veri s tem, da so začeli polagati temelj drugi veri — veri v socializem.

Socializem je nauk, ki uči na eni strani: brez dela ni jela, na drugi pa: če opraviš neko koristno delo, moraš imeti sad tega dela ti, ki si to delo opravil.

Socializem je pravica. In treba je to pravico razumeti ne samo takrat, kadar je tebi v korist, temveč tudi takrat, če ti je to mogoče v škodo, če je v korist drugim. Če razumeš to pravico in veruješ, da bo enkrat ta pravica tudi prišla v veljavo, potem imaš vero v socializem. Če pa imaš vero v socializem in hočeš biti poštenjak, potem je tvoja dolžnost, da po tej veri živiš — vera brez del je mrtva. Tvoja dolžnost je, da pokažeš to pravico tudi drugim, da jo skušaš uveljaviti vsepovsod, da je pedpirraš; potem boš šele — pravi socialist. Če pride kdo med nas z namenom, da bo dobil potem večji kos kruha, da bo kot socialist lažje pritiskal na svojega tovarnarja, on ni socialist, on se peha samo za večji kos kruha. In če bo prišel Antikrist, pa mu bo ponudil še kos mesa, zapustil nas bo in šel za Antikristom. Nanj ne moremo računati, on nima vere v socializem, on ima le vero v zlato tele. Kot tak ne more koristiti socializmu, nasprotno, če je zmožen igrati celo vodilno vlogo v socializmu bo kaj rad skušal ta socializem tako voditi, da bo njemu prav, ne razvoju socializma. Diskreditiral bo socializem s svojim delovanjem.

Zato je nastala prva temeljna potreba dati socializmu možnost, da se vselej brez težkoč otrese voditeljev, ki bi pokazali, da nimajo vere v socializem. Ta možnost obstoja pa le tam, kjer obstoja absolutna demokracija. Ta je pa zopet mogoča le, če je organizirana t. j., da so točno določene pravice in dolžnosti članov kakor tudi voditeljev.

Zato je bilo treba zbrati prave socialiste, določiti skupno vse dolžnosti in pravice, sestaviti torej pogodbo, ki se ji mora ukloniti vsak — tudi voditelj. Na podlagi te pogodbe — pravilnik ji pravimo — se je vršilo in se še vrši organiziranje državljanov, ki imajo vero v socializem. Uveden je bil pozneje še progresivni strankin davek kot stalna preizkušnja te vere.

Sodobnost dokazuje, kako temeljno važni sta ti dve reformi kot garancija, da ne pade več socializem in njegova stranka nazaj v preteklost. Dosledno demokratično izvedena organizacija omogoča vselej, da se socialisti lahko otresejo vsakega voditelja, ki bi ne šel za socialistično mislijo. Prenehalo je širokoustno hlastanje za trenutnimi političnimi uspehi. Težišče našega dela je prešlo v organizacije. Te izpopolnujemo, v teh vzgajamo člane v prave socialiste. Vsi, ki so poštene, ko bodo spoznali pravico, bodo prišli med nas, ne vsi naenkrat, polagoma, v kolikor se bodo prepričali o naši veri.

In taki bodo potem tudi pri nas ostali in sodelovali. Dosedanji razvoj naših organizacij vse to jasno kaže: ni jih bogve koliko, tudi članov še nimajo posebno veliko, a kolikor jih je, ti vedo kaj hočejo, ti ostanejo socialisti danes in jutri in vselej . . . In z vsakim dnem jih je več.

PETER JUG:

KAJ JE IN KAJ NI DEMAGOGIJA?

Po mojem mnenju je treba za vsako organizirano, tudi za vsako organizirano politično akcijo dveh stvari:

Enotnega načrta in priznanja tega načrta po čim najširši množici. Načrt, sklepi, ali kakor že to imenujemo, izhaja vedno iz ozkih krogov, ne iz množice.

Politična stranka je sklenjena družba, ki ima namen zbrati okrog sebe širšo množico, odbori, zlasti vodstvo, imajo namen zbrati za svojimi sklepi politično stranko.

Tako prihaja enoten načrt iz ozkih krogov in se mora opirati v prvi vrsti na vodilne kadre. V kolikor vstvarja strankino vodstvo po trboveljskem kongresu to vodilno organizacijo, se z njegovim prizadevanjem strinjam. Strinjam se po navedenem popolnoma tudi z naziranjem, da mora postaviti politične cilje ta organizacija, ne množice.

Ne strinjam pa se s tem, da se posveča tako malo pažnje predsodkom in nazorom, ki med množicami ljudstva vladajo, in težko vidim, da se često ne izrablja s r e d s t e v, s kojimi je mogoče duhove preokreniti in njih duševnost voditi.

Sklepi in programi so zelo majhnega pomena, ako jih ni sprejela množica za svoje in ako jim ni dala množiča družabne sile. Zato je treba ustvariti soglasje med načrti vodilnih krogov in hotenjem množice.

To pa sedanje strankino vodstvo često zanemarija, oziroma ne vporablja pravih sredstev za to. Posebno se moti v tem, da polaga skoro vso važnost na logično dokazovanje.

V tem je bistvena razlika med sedanjo taktiko stranke in med tem, kar smatram jaz za pravilno.

Ker mislim, da o tem, da je za politično akcijo zaslonba množice potrebna, ne more biti resnega dvoma, naj preidem takoj na vprašanje: s kakšnimi sredstvi si je mogoče pridobiti to zaslonbo.

Množico lahko zbira okrog voditelja surova sila in strah, kakor je to v armadi, oziri na materialne interese, ki vodijo često k dejanjem, ki so proti notranjem prepričanju (takozvane rmenne organizacije), zbira pa jih lahko okrog vodstva tudi v to smer uravnana volja teh množic samih.

Za socialistično stranko prihaja samo slednje v poštev, — vsaj dokler nima oblasti v rokah, nastaja torej le vprašanje: S kakšnimi sredstvi se usmerja hotenje množic v določeno smer.

Jaz mislim, da imata razlog in dokaz razmeroma velik pomen v ozkih vodilnih krogih. Čim širši pa je krog množice, tem manj prihajajo razlogi do veljave. Množice ne mislijo in ne poslušajo razlogov. Za njihovo hotenje so merodajni prvotni instinkti samoohranitve, častihlepnosti, simpatije, antipatije in vsake vrste strasti. To so glavni motorji življenja. S tem nikakor ni rečeno, da more iti življenje preko resnice. A resnica ne vpliva na življenje v prvi vrsti kot teorija, ampak kot praksa s svojimi posledicami.

Kako lepo je razlagal pred vojno Etbin Kristan, da vodi kapitalizem do imperializma in do strašnih družabnih posledic. Njegovo delo pa je bilo vsaj trenutno skoro brez uspeha. Ko pa so prišle posledice in jih je mno-

žica čutila, potem je verjela in je šla kot orkan v smeri proti socializmu, in to zepet daleč preko mej, ki jih smatra hladen razum za mogoče.

Tako se zaганja množica iz ekstrema v ekstrem in gre v blisku podobni črti naprej.

Vodilni kader gre pod utisom razlogov bolj ravno pot. (Naj se primerja razvoj socializma v politično se udeležujočih državah, zapada in v Rusiji.) On je do gotove mere v stanju, pritegniti tudi množico za seboj in skrajšati ovinke, po katerih hodijo.

Zato pa je modrovanje samo veliko preslabo sredstvo, — smemo reči, da ni dovolj, če je politik profesor, ampak mora biti tudi demagog. To se pravi, računati mora s simpatijami, antipatijami, potrebami po udeleževanju, s tradicijo, sploh z vsemi mogočimi silami in strastmi, ki jih mora sam po načrtu izrabljati, zato naj vpliva na duhove vodilno. To je demagogija, kakoršna mora biti, kakoršne pa često pogrešamo.

Razlika, za koju gre, je tale: Mornar, ki hoče priti z jadrnico v Njujork, si mora biti na jasnem o smeri. Vendar mora znati poleg tega tudi jadra napenjati in ne sme reči: vetrovi so različni in ne vodijo v Njujork. Zato puščajmo jadra nerazpeta in veslajmo!

Kdor vporablja vse, kar vodi do tega cilja, se morda lahko imenuje demagog. Gotovo pa je potem pomen te besede lep, nekako takšen, kakor ga je imelo ljudstvo v mislih, ko je odlikovalo s tem imenom velikega državnika Perikleja.

So pa tudi demagogi, ki se skrbno povprašujejo: Kam gredo vetrovi? in ki jadrajo vedno z vetrovi. Tudi brez te vrste demagogov, ki se rekrutirajo iz najbolj ničvrednih značajev, seveda tudi socialistične vrste niso in niso bile — zlasti v tistih časih ne, ko je udarila konjunktura socializma nepričakovano visoko.

Bila je življenska nujnost za stranko in socializem, da se je ogrančila proti demagogiji.

Kdor pa je proti javnim nastopom, proti temu, da se izrabljajo vsi mogoči nagoni, ki so v človeku, za dobro stvar, ta gre predaleč na desno. Kdor ni demagog v dobrem smislu te besede, in kdor razven tega ni ne kapitalist, ne fevdalec in ne v kakí drugi obliki dedič pridobljene moči, pri tem obstoja nevarnost, da ostane katederski učenjak, brez neposrednega vpliva na življenje, kakor ga od politika zahtevamo.

PETROLEJ IN POLITIKA.

I.

V transportnih obratih in industriji sploh zavzema petrolej kot gonilna moč za proizvodnjo sile čimdalje večji pomen. Obvladanje produktivnih središč in kontrola petrolejskega trga nudi torej ugodne prilike za bogatenje. Ker se možnost uporabe petroleja in naftinih proizvodov vedno

bolj množi in je vsled tega dana čimdalje večja prilika za večje dobičke, se pehajo vse skupine interesentov za tem, da bi si zasigurali čim več vrelcev tega dobičkanosnega olja. Ako se bo enkrat v Evropi porabilo toliko petroleja in bencina, kakor sedaj v Ameriki, tedaj bo letni konzum petroleja presegal za dvakrat sedanjo produkcijo. Povpraševanje za njim je že sedaj veliko in bo čimdalje večje. Mogoče je, da bo kmalu za veliko presegalo ponudbe. Cene in dobički bodo vedno večji.

V neumornih pripravah, ki jih imajo sedaj vse vlade za bodoče vojne, igra petrolej najvažnejšo vlogo. Petrolej bi naj prišel v poštev kot gonilna sila za ladje, letala in armade. Nek ofiuelni odbor je vočigled tej veliki potrebi prišel do naslednjega zaključka: Dejstvo je, da cene petroleja kontrolirajo mogočni trusti, vse skupine interesentov, ki razpolagajo z močnimi finančnimi sredstvi in zasledujejo svetovne cilje. H koncu mora odbor prav nerad, pristati na to, da naj deleže, ki kot konzument petrolej rabijo, s pomočjo gospodarskega oddelka Zveze narodov napravijo v tem vprašanju skupno akcijo. Mogočni trusti v produkciji premoga so važni politični faktorji.

Najvažnejša, t. j. britanska grupa, je zastopana po »Shell-Transport Company«. Ta v letu 1897 ustanovljena družba je stopila leta 1907 povodom izmenjave delnic v stik z »Royal-Dutch Company« in kontrolira »Mexican-Eagle Oil Comp.« in še štiri druge meksikanske družbe, dalje štiri podjetja v Venezueli, dve v Romuniji, šest v Združenih državah in sedem v Rusiji. Kapital te skupine znaša točasno okoli 300 milijonov funtov šterlingov. »Shell-Company« je plačevala za navadne akcije v letih 1913 do 1920 po 35 odstotkov dividende, in leta 1921 27 in pol odstotkov (dohodninski davek že odplačan). Ako se priračuna 6 šilingov dohodninskega davka pri 35 odstotkih k dividendi, se najde brutodividenda 50 odstotkov. Družba »Mexican-Eagle« je plačala leta 1920 60 odstotkov. Toda leta 1921 je prodrila v te vrelce solna voda, vsled česar so morali produkcijo prekiniti. »Royal-Dutch«, holandska družba, kontrolira vrelce v Holandski Indiji. Pred kratkim je prenesla svoj sedež v London in ne dela dobičkov s surovim oljem, temveč se peča z razprodajo raznih oljnih produktov.

»Burmah-Oil Company« druga britanska skupina, je močno udeležena pri »Anglo-Persian-Oil Company«, po kateri je v zvezi z angleško vlado. V njenem biroju v Londonu je med drugimi tudi predsednik »Anglo-Persian«-kompanije, sir C. Groenway. »Burmah Company« je plačala v letih 1913 do 1915 po 27 odstotkov dividende, leta 1919 50 odstotkov, razen tega je dala leta 1920 svojim pravim delničarjem še premije 80 odstotkov v obliki novih akcij. Taka dejstva so mednarodno-političnega pomena in tudi druge družbe stremijo za tem, da bi dosegle enake dobičke.

Razvoj »Anglo-Persian« družbe ilustrira na posebno razločen način zvezo med interesi raznih petrolejskih družb in političnimi interesi. Leta 1914 se je angleška vlada zavzela za to, da se ta družba razširi, skrbeč, da bo neodvisna od privatnih družb v preskrbi svojega brodovja z gorilnim

oljem. Državljeni Velike Britanije so sodobno imejtelji večjega dela akcij »Anglo-Persian« in eden njihovih zastopnikov je Lord Inshape. Angleško ljudstvo je torej vsled tega zapleteno s svojo vlado vred v vprašanje petrolejskih vrelcev ter je zato razumljivo, če se trdi, da »John Bull« razen drugih reči kupčuje tudi s petrolejem. Ameriška vlada je pred kratkim rabila ta izraz in lord Curzon je na to odgovoril, da se angleška vlada na noben način ne briga za trgovsko vodstvo te družbe. (Lepa mešanica. Mi nismo nikaka petrolejska družba. Akcije so naše, toda mi se štulimo zraven.)

Kakor v Angliji, tako so tudi v drugih državah v tem oziru čudne reči, n. pr. francoski patriotizem. Za časa vojne so stopili angleški petrolejski vrelci v ožjo stiko s francoskimi delničarji. Ti nadzorujejo več kot tri petrolejske družbe v Alžiru, kakor tudi dve angleški podjetji na Madagaskarju. V Franciji sami nadzira francoski kartel vso prodajo petroleja in po njegovi zaslugi je bila leta 1893 uvedena carina, da bi se tuja konkurenca odbila, v glavnem pa zato, da se je moglo vzdrževati cene prečiščenemu olju na višini. Na ta način je pomagala država polniti žepe svojim petrolejskim družbam, in je zabranila, da bi se mogla francoska industrija posluževati novih sredstev za pogon. Leta 1919 se je ta tarifa znižala. Francija pa je bila za kritje svojih potrebščin vedno odvisna od proizvajajočih družb, to je od angleških in ameriških podjetij.

Nazadovanje francoske valute je učinilo, da so kupili francoski »patrijoti« angleške in ameriške akcije, kar je imelo za posledico še večji padec franka. »Shell« je izplačevala visoke dividende. Zato so štedljivi Francozi te akcije seveda tudi kupovali. Leta 1919 je bila polovica akcij družbe »Royal-Dutch« v francoskih tresorjih. Na ta način je došlo vzlic raznim diferencam med Francijo in Anglijo do nekake politike istih interesov.

(Dalje prihodnjč.)

T.:

IZZA FRONTÉ.

SV. MARIJA NA MENGORI.

Mično je belela cerkvice Sv. Marije na Mengori iz drevja na vršiču nad srednjo soško dolino. Ko si prihajal od Kobarida doli, videl si jo iz zelenja, posebno lepo ob solnčnem zatonu. Ko si se pripeljal za rana po idrijski dolini proti Sv. Luciji, zagledal si jo v jutranjem blesku. Po cesti iz Gorice gori pokazala se ti je, ko si se obrnil po ovinku nad Podselami. Vsako leto na mali šmaren prihiteli so pobožniki soške doline pomolit Marijo Pomočnico in marsikatera beneška Slovenka prišla je preko mejnih gor mimo kapelice na Slemenu po odpustke.

Čudovito je slovensko ljudstvo že v davnih, davnih časih z globokim estetičnim čustvom in spoznavanjem izbralo središča najlepših prirodnih slik, ob enem pa zadelo geografično najimenitnejše točke svojih gor, točke, ki so za svetovne vojne v borbi na življenje in smrt velikih držav postale vozli nepreglednih zakopov in nasipov, ki so se raztezali po grebenih in pobočjih naših gor, ognjišča najljutejših spopadov, grobišča

stotisočev mož. Kalvarija nad Podgoro, Sv. Valentin, Sv. Katarina, Sv. Gabrijel, Sv. Go-
ra, Sv. Marija na Mengori so spomeniki na najkrvavejšo dobo soške vojne. Sedaj jih
ni več: Vojna jih je vzela. Do tal so razrušena svetišča, od neprestanege ognja pokriva
njih temena rusa zemlja.

Mengora, 453 m, je imenitna bojna pozicija. Bučenica, 509 m, s svojim dolgim
lrbtom zapira pot Soči, ki prihaja v široki strugi od zahoda, ter jo prisili, da jo obteče
v širokem loku, krene na jug in se zarije v globoko korito pri Sv. Luciji. Podolgaste teme
Bučenice porašča gozd. Skoro nepristopni severni bok dviga se prav iz Sočine struge,
zahodni, ki od Soče zavije proti jugu, je strma senošet. Malo sedelce loči Mengoro od
Bučenice, na griču pomaknjemem proti jugu, stala je cerkvice Sv. Marije. Od Mengore
proti Volčanskemu potoku se spušča strm klin do ozkega debra med njo in Ježo, 929 m,
ki je tvorila mejni vogelni steber proti Italiji. Po debru ima cesta komaj širine dovolj.
Tako je Mengora z Bučenico prirodna trdnjava, ki zapira pot iz juga proti severu in
pot iz soške doline od zahoda, v dolino Idrije na vzhod.

Po senošetih na pobočju Bučenice tekkel je glavni zakop, se gubil v male gače¹⁾
med Bučenico in Mengoro ter se iz njih dvignil na klin pod Mengoro. V njem so se bile
zarile avstrijske čete. Po razu klina vedla je nekdanja steza iz konca vasi Volč do ceste
mimo kapelic kalvarije k cerkvi Sv. Marije. Tod, krite po strmini in grmovju, rile
so s svojimi rovi italijanske napadalne čete proti vrhu. V globokem jarku izmed hiš
zadnjega, južnega dela vasi ob severnem vznožju Mengore pa so rojile italijanske čete
proti travnatemu pobočju pod Bučenico. Kolikokrat so napadali, kolikokrat so bili
krvavo odbiti!

Eden najhujših navalov bil je novembra 1916. V zakopih na Bučenici in Mengori
stražil je madjarski polk. Ko je pričelo strašno bobnanje granat, jel je omahovati, treba
je bilo najtrdnjših čet, katere je imelo poveljstvo na razpolaganje. Bili so to bosnjaki.
Bataljon stal je na odpočitkih po vaseh Idrija in Slap. Dasi je bil neprenehoma več
tednov v zakopih, moral je zopet v najhujši ogenj nazaj. Bil je lep bataljon, onih sta-
siti, koščeni srbskih vojakov, hladnih in trdih kot jeklo. Utegnil je šteti 1500 ali 1600
mež, malo število, ki bi moralo ustavljati več italijanskih brigad. Predno so jih poslali
v zakope, navezali so z jermenom vsakemu na desno dlan ubijalca, v levi bil je bajonet.
Tako orožje in ročne granate služile so v najhujši draki. Vrnili so se po 36urni neprestani
borbi v zakopih pod Bučenico in Mengoro. Bilo jih je še kakih 250. V dolgi vrsti so
deloma stali, deloma sedeli ob zidu postaje pri Sv. Luciji. Brala se jim je neizrečna
trudnost iz drže života in medlih oči. Okrvavljeni po obrazu in rokah, obrizgani od
človeške krvi po stanu, blatni od umazane gline do nad kolen. Marsikateremu je me-
zela še sokrvca iz rane, je krila lice in čelo stéta človeška kri. Čakali so povelja, da od-
idejo v zaledje. Konec vrste stal je naslonjen na puško s prekrižanimi lahtmi visok,
brkat korporal. Tudi on ves okrvavljen. Bližal se mu je častnik, Nemeč. V svojem
okornem jeziku ga vpraša kolikor moč prijazno, li-je možto kaj jedlo? Pred odhodom
v jarke so jih bili dovoljno založili s konservami, vsaj so vedeli, da se par dni ne bodo
mogli nikamor geniti. A ni bilo časa za jed vseh 36 ur! Tod! volje ni bilo! Korporal je
na poročnikovo vprašanje, kakor bi sekal besede odgovoril: »Gospodine poručnik, ru-
čali smo italijansko krv!« in oprjel je z roko svoj dolgi desni brk, ter vrgl polusteto
krvavo grebo, ki je še na njem visela, po tleh, pred noge častnika. Častnik se je obrnil
preč, razumel je, da ti ljudje ne morejo misliti na jed!

Nad Mengoro je zasijalo černo solnce pozne jeseni. Obsevalo je tisočerni nasad
mladih človeških trupel, po razritem rebbru gori do temena, tam kjer je nekdanja bleščala
iz zelenja bela cerkvice Sv. Marije, tam, kjer je skozi stoletja kipela molitev pobožnih
slovenskih ženic pred podobo božje, neomadeževane pomočnice.

O mati trpljenja prosi boga za nas!

O mati usmiljena, prosi boga za nas!

¹⁾ gače, Zwiesel, biforecazione.

PREGLED. POLITIKA.

Združitev socialističnih strank v Nemčiji. Nasprotja, ki so vladala med nemškimi socialisti in neodvisnimi so se ublažila, ko so neodvisni socialisti opustili skrajno opozicijsko parlamentarno taktiko in so navadno podpirali zunanjo politiko Wirthovega kabineta. — V politični krizi, ki je nastala po Erzbergerjevemu umoru, pa tudi sicer, sta obe stranki nastopali skupno in podvezemali skupne akcije. V nekaterih pokrajinah, kot na Šaškem, Brunšviškem pa sta stvorili obe stranki celo vladno koalicijo.

Ujedinjenje obeh strank je pospešil Rathenauov umor in temu umoru sledeča notranja politična kriza. — 14. julija 1922 sta stvorili parlamentarni frakciji obeh strank delovno skupnost, dasi sta ostali obe frakciji za enkrat še povsem samostojni. Proklamirano pa je bilo načelo ujedinjenja. 28. julija 1922 so se vršili prvi razgovori med zastopniki obeh strank glede ujedinjenja. Do 29. avgusta 1922 so ti razgovori že v toliko uspehi in misel ujedinjenja že tako dozorela, da so tega dne začela posvetovanja o organizatorični izvedbi ujedinjenja in začetkom septembra sta obe stranki že razpravljali o enotnem akcijskem programu. Zastopniki obeh strank so predložili dogovore strankinima zboroma in sicer zastopniki socialistične stranke strankinemu zboru v Augsburgu, zastopniki neodvisnih pa zboru v Geri. — Strankin zbor v Augsburgu je po poročilu, ki ga je podal Oto Wels, soglasno odobril akcijski program in organizacijske dogovore, pač pa sta se pojavili na strankinem zboru v Geri, kjer je proti ujedinjenju nastopil Ledebour, dve struji. Vendar pa je predlog, ki ga je stavil Crispian, da se sprejme akcijski program in izvede ujedinjenje s 181 proti 9 glasom prodr. — Zastopnika opozicije Liebknecht in Ledebour pa sta izjavila, da se bosta brezpogojno porokorila večini.

24. septembra 1922 se je nato vršil ujedinevalni strankin zbor v Nürnbergu, na katerem sta poročala Herman Müller in Arthur Crispian. Strankin zbor sestojč iz po 150 delegatov vsake stranke je soglasno sprejel akcijski program in odobril organizacijska pravila. S tem je bila ustanovljena združena socialno-demokratska stranka Nemčije.

Akcijjski program, sprejet na strankinem zboru v Nürnbergu se glasi: »Zgodovinski razvoj kaže, da kapitalizem ni v stanu dati svetu miru, dela in kruha. Vedno silnejše je spoznavanje, da more doseči človeštvo blagostanje in svobodo le potom socializma.

Da strne združena socialno-demokratska stranka Nemčije vse sile za dosego politične moči, odpravo razrednega gospodarstva in uresničitev socializma, postavlja nastopne smote:

I. Varstvo republike. Ker vemo, da nudi demokratska republika najširše polje za boj delovnega ljudstva, in najsigurnjšo podlago za uresničitev socializma, zahteva združena socialno-demokratska stranka najostrejši in najbrezobzirnejši boj proti vsem poizkusom po upostavitvi monarhije, dalje zahteva, da se izpopolni državna obramba, utrdi državna enotnost, izgradi republika do organično deljene enotne države.

Ta politika zahteva, da se odstrani policijsko in upravno uradniško osebo, ki je pripadnik monarhije. Obsežno demokratičiranje celokupne uprave, samoupravo občin in občinskih zvez, pobijanje partikularističnih reakcionarnih stremeljenj.

II. Boj proti razredni justici. Preoblikovanje celotnega pravnega sistema po socialističnih načelih. Sestava sodnih kolegijev iz vseh slojev. Odločilno sodelovanje lajških sodnikov v vseh panogah sodstva. Odprava smrtne kazni. Ukinitve vseh zakonitih določil, ki zapostavljajo ženo v javnem in privatnopravnem pogledu.

III. Finančna in gospodarska politika. Temeljita obsežna finančna reforma, ki naj je zgrajena na principu obdavčevanja virov in razdelitve bremen po gospodarski dajatveni možnosti.

Neposredna udeležba države na dobičkih kapitalističnih podjetij. Dedno pravo države pri oddaljenih sorodstvih. — Dolžnostni del države, stopnjevan po številu dedičev. Onemogočitev krivičnega obdavčevanja. Najstrožje obdavčevanje špekulacijskih dobičkov, zvišanje izvoznih carin do popolnega valutnega dobička, poostreno gospodarstvo nad inozemskimi devizami. Zadostna preskrba prebivalstva z živlenskimi potrebščinami, predvsem s kruhom, krompirjem, mesom, mlekom in sladkorjem ob sodelovanju zadrug. — Pospeševanje stavbarstva. Kontrola privatno-gospodarskih monopolov. Socializacija industrije

IV. Socialna politika. Zaščita delovne sile potom izgraditve socialne zakonodaje. — Veljavnost osemurnega delovnika. Skrajšanje delovnega časa v nevarnih in zdravju škodljivih podjetjih. Omejitev nočnega dela moških, prepoved nočnega dela žensk in mladoletnih delavcev ter prepoved vsakršnega pridobitnega dela soloobveznih otrok. Zajemčenje koalicijske svobode in pravice štrajka. Izpopolnitev državljskih in gospodarskih pravic uradnikov. Zadostna preskrba revnih, delanezmožnih in brezposelnih. Ustvaritev enotnega delovnega prava. Preobrazba gospodarskih obratnih svetov v zastopstvo socialno in gospodarsko političnih interesov delavcev, nameščencev in uradnikov.

V. Ljudsko zdravje in ljudska izobrazba. Podružabljenje zdravstva vzgojnih in izobraževalnih ustanov in naprav. Enotna šola, proglasitev vere za za-

sebno zadevo. Izgraditev šolstva v smislu socialističnih pedagoških načel. Združitev vzgoje z materialno produkcijo.

VI. Internacionalna politika. Kapitalizem in razredno gospodarstvo posedujočih, ki sta povzročila svetovno vojno, sta nesposobna, da bi ustvarila resničen mir. Tak mir se more ustvariti le v duhu mednarodnega socializma. Združena socialno demokratična stranka Nemčije zahteva, da se nadaljuje zunanja politika, sloneča na sporazumu in obnovi, upoštevaje gospodarsko silo Nemčije. Stranka smatra, da je obnova razdejanjih pokrajin severne Francije in Belgije moralna dolžnost Nemčije in obenem edino sredstvo, zboljšati medsebojne odnose. —

Vojna imperializma in njeno nadaljevanje v mirovni pogodbi je povzročilo težko svetovno krizo: v deželah zmagovalcev brezposelnost, produkcijski zastoj, v deželah premaganih pa: padanje kupne moči mezd, poslabšanje položaja delovnega razreda, ekspropriacija srednjega stanu, prisilna brezglava konkurenca.

Vojna, gospodarska kriza in mirovna pogodba so napravili delovne razrede vseh dežel za premagance imperializma. — Boj proti imperijalistični politiki, stremeci za spremembo mirovni pogodbi, in da se izmenja politika moči in nasilja z mednarodno pravno organizacijo, zahteva, da se strne svetovni proletarijat v enotno, trdno bojno fronto.

Akcijski program nalaga proletarijatu, da utrdi vse svoje politične, strokovne in združne organizacije, ter popolno enotnost svoje akcije. Stranka pozivlja zato vse delavce, nameščence in uradnike, da uresničijo in udeležijo enotnost. Šele potem se bo uresničilo zgodovinsko zvanje delovnega razreda: uresničitev socialistične družbe.

GOSPODARSTVO.

Gospodarsko propadanje Nemčije.

V reviji »Sozialistische Monatshefte« je priobčil Max Schippel statistične podatke o gospodarskem propadanju Nemčije. Uvodoma povdarja, da bi uspela čisto drugače marsikatera razmotrivanja v stranki, pa tudi marsikaki strankini sklepi bi bili drugačni, če bi se vsi zavedali resnega in težkega gospodarskega položaja. Sedaj se bridko maščuje nad kapitalizmom, in splošno, nič manj pa seveda tudi nad delovnim razredom, da je bila vsa produkcija monopolizirana v rokah par ljudi, dočim je bila široka masa delavstva obsojena le na to, da je skušala omejiti in omiliti izkoriščanje v vsakokratnem produkcijskem okviru.

V nadaljnjem navaja statistične rezultate, ki jasno izpričujejo, da je Nemčija obsojena na gospodarski pogin, če se produkcija ne bo takoj in znatno izboljšala.

Statistika o letnih žetvih v Nemčiji izgleda tako-le:

Pridelek	Žetev (v tonah)	
	1913	1921
Pšenica	4,043.084	2,933.820
Rž	10,132.807	6,798.638
Oves	8,618.618	5,004.983
Krompir	44,018.758	26,151.380

Po tej statistiki zaostaja uspeh žetve v letu 1921 samo pri rži in pšenici za skoro 4 in pol milijona ton. Še večja razlika je pri krompirju in ostalih poljskih pridelkih. Tako zaostaja na primer količina krmil v letu 1921, celo za ono iz leta 1920.

Nič boljši niso rezultati, ki jih izkazuje statistika o mesni prehrani. Kljub pomanjkanju krmil je bilo stanje živine 1. decembra 1921 višje, kot leto poprej, izvzemši ovce, koze, zajce in perotnino, kar so vzdrževali izredno med vojno, pa sedaj, vsled drugih krmil zopet opuščajo. Dasi višje stanje kot v letu 1920, vendar še vedno znatno nižje, kot v letu 1913. Državna statistika iz leta 1913 izkazuje 3,835.893 konj, 18,570.591 govedi, 22,668.789 prašičev, dočim pa izkazuje 1. decembra 1921 3,683.343 konj, 16,839.559 govedi in 15,875.636 prašičev. Prašičereja je padla torej v primeri z letom 1913. za približno eno tretjino.

Svobodne sladkorne cene silijo gotovo h kar najobsežnejšemu pridelovanju sladkorne pese. Izza leta 1919/20., ko je znašala površina, obdelana s sladkorno peso 258.000 ha ali pa tri petine izpred vojne, se je povečala na 336.205 ha v letu 1920/21 in na 361.740 ha v letu 1921/22. 1913/14 pa je obsegla v Nemčiji sedanjega obsega 436.000 ha, tako, da je dosegla sedaj 83 odstotkov predvojne površine. Vsled pomanjkanja gnojil pa se je pridelalo v letu 1921 na 1 ha le 204,9 centov, dočim je znašal v letih 1904—1913 povprečni pridelek 287,8 centov. V istem razmerju je padla seveda tudi produkcija sladkorja.

Kljub zvišani potrebščini premoga vsled reparacijskih obveznosti je bila vendar v letu 1921. produkcija premoga 23 odstotkov manjša kot v letu 1913., kajti v letu 1913. je znašala produkcija premoga 176.892.000 ton, v letu 1921 pa 136.210.000 ton. Zato primanjkuje nemškemu gospodarstvu mesečno nad 1 milijon ton premoga. Nabava te količine znaša pri sedanjem deviznem razvoju, všteti transportne stroške, nad 2 milijardi mark.

Zanimivi so tudi podatki o stanovanjstvu. V letu 1913, ko se je vsled podražene kredita itak že manj gradilo, se je sezidalo v 35 mestih še vedno 54.700 stanovanj. V letu 1921. pa se je sezidalo za

61 odstotkov manj, poleg tega pa primanjkuje danes cementa in opeke, dasi je izvozila Nemčija v letu 1913 skoro 1 milijon ton cementa. V letu 1921 pa so morali cement še uvažati. Vzrok temu pojavu je pomanjkanje premoga.

Ta svoja statistična razmotrivanja zaključuje Schippel s tem, da trdi: nemško valuto more ozdraviti v prvi vrsti notranja zvišana in povečana produkcija. Z ozdravljenjem valute bode ozdravelo vse drugo.

Mezdne razmere v inozemstvu.

Tekom letošnjega poletja je začela industrija v Franciji boj za znižanje delavskih mezd. Ta svoj boj je utemeljevala industrija s tem, da francoski izdelki vsled visokih delavskih mezd ne vzdrže konkurence na svetovnem trgu. Deloma je francoski industriji ta boj uspel, tako na primer v železarski industriji, ki je predvsem občutila konkurenco Belgije, kjer so že preje znižali delavske mezde. Vrh tega je prizadeval francoski industriji težke udarce pojav, da so tudi kvalificirani delavci te industrije stopali število v delo k stavbinski stroki, ki je s svojimi mezdami prekašala posebno železarsko stroko. Iz istih razlogov, ki so jih navajali pri zahtevi po znižanju mezd lastniki železarskih podjetij, so skušala tudi rudarska podjetja doseči znižanje mezd. Delovni minister, ki je posredoval v vsled tega nastalem meznem sporu, je opozarjal predstavnike delavstva na preveliko in preočito napetost med cenami francoskega in angleškega premoga, kjer so že pred letom dni izvedli znižanje plač in mezd. Minister je priporočal delavstvu, da z zvišano produkcijo zmanjšajo in ublaže to napetost. Delavski delegati so to priporočilo, kakor tudi zahtevo delodajalcev po znižanju mezd odklonili, vsled česar so izbruhnili hudi, gospodarsko življenje Francije težko oškodujoči boji.

Anglija je bila Franciji najbolj nevarna konkurentinja. Anglija je namreč izvedla po težkih in dolgotrajnih meznih bojih sistematično znižanje mezd in sicer na podlagi sistema, ki je predvideval za delojemalce najnižji zaslužek, za delodajalce pa najnižji dobiček. Ostanek pa naj bi se razdelil med oba dela. Obenem je stremel ta sistem za tem, da bi postala višina delavčevega zaslužka v večji meri odvisna od delavčeve storitve. Ker so obratovali angleški podjetniki trenutno skoro brez dobička, ni igral ta dobiček posebne vloge pri uveljavljenju tega sistema.

Tem večjega pomena pa so bile znižane mezde. Po poročilu »Economista« se je znižala meza v letu 1921 1.290.000 rudarjem, pri katerih je znašalo znižanje tedensko 52 milijonov šilingov, 1.010.000 oblačilnim delavcem, pri katerih je znašalo znižanje tedensko 13 milijonov itd. V celoti je bilo vsled znižanja mezd prizadetih okroglo 6 milijonov ljudi, mezde pa so se znižale za

približno 100 milijonov šilingov tedensko. To pa pomeni 30 odstotkov znižanja vseh mezd.

Po posebnem načinu preračunavajo tudi druginjske doklade in sicer se določajo v smislu dogovora, po vsakokratnem naraščanju ali padanju življenskih potrebščin in sicer za vse odrasle delavce, ki spadajo pod takozvani »Conciliation Acts«. V slučaju padanja cen pod znižanje ne sme seči po temeljnih plačah, marveč, mezde se smejo znižati največ toliko, da preostane samo temeljna meza. Znižanje doklad za žene se izvaja na isti način kot pri odraslih moških. Znižavanje mezd pa še nikakor ni končano, marveč se še nadaljuje, seveda ne brez hudih bojev, ki so hudi predvsem za delavstvo, ki je brezposelno in trpi najhujšo bedo. Kako hudi so boji, kaže najbolj to, da so strokovne organizacije same izplačale tekom zadnjega podrugega leta na brezposelnih podporah okroglo 10 milijonov funtov šterlingov. Kljub temu so končale nekatere stavke (na primer v strojni industriji, tipografski stroki) z neuspehom in tako je na primer v strojni industriji po izgubljeni stavki po 6 tednih sledilo ponovno znižanje mezd. Znižanje mezd je uspelo v toliko, da so današnje mezde na Angleškem le za nekaj odstotkov višje od mezd predvojnega časa, dočim pa so življenske potrebščine še bistveno dražje, kot v mirnem času.

Težko krizo preživlja gospodarsko življenje Češke, ki ima visoko valuto, obdana pa je od sosedov s slabo, nižjo valuto. Na Češkem se bijejo že več mesecev težki boji med kapitalisti in delavci glede znižanja mezd, predvsem v kovinarski, tekstilni, opekarniški, lesni, rudarski in steklarski industriji. Že spomladi so se znižale v posameznih strokah mezde za sedem do deset odstotkov. Ni še dolgo tega, ko so tudi rudarji pristali na znižanje mezd za 25 odstotkov. Vsled te gospodarske krize so ustavitve dela, odpusti delavstva, omejitve delovnega časa vsakdanji pojavi. Že koncem avgusta je bilo 600.000 brezposelnih. V naslednjih mescih pa je to število stalno naraščalo in še narašča. Seveda se tudi v Češki, kot v vseh kapitalističnih državah, hoče doseči ozdravljenje gospodarskega življenja na račun delavskih mezd.

Dočim pa so se znižavale tudi v Ameriki tja do poletja 1922 stalno mezde tako, da so padle mezde povprečno za 40 odstotkov, so začele mezde od septembra mesca dalje zopet rasti. Prvi je zvišal mezde jekleni trust (United States Steel Corporation), in sicer vsemu delavstvu za 20 odstotkov. To zvišanje mezd je posledica razmer na delovnem trgu (pomanjkanje sposobnih delovnih sil itd.) Vzgladu jeklenege trusta je sledila cela vrsta velikih podjetij.

Indeks storitev. Mnogo se je že pisalo in razpravljalo o poizkusu, ugotoviti intenziteto dela in določati potom indeksa vsako-

kratne storitve. »Frankfurter Zeitung« je objavila nedavno nekaj takih statističnih rezultatov, iz katerih posnamemo par najvažnejših.

V veliki ladjedelnici se je storitev — storitev v letu 1914 je enaka 100 — stopnjevala nastopno:

Za delovno silo na uro	1914	IV. četrtletje 1919	I. četrtletje 1920	II. četrtletje 1920	IV. četrtletje 1920	I. četrtletje 1921	IV. četrtletje 1921	I. četrtletje 1922
	100	65	70	80	90	95	103	109

Rezultati, ki jih je ugotovila ta statistika, so tipični za celotno industrijo. Hud padec takoj po prevratu, potem pa stalno zboljševanje. Izza IV. četrtletja 1921 celo večja storitev kot pred vojno; tedenske storitve predvojne dobe v I. četrtletju 1922 pa še niso dosegli.

Neka tovarna za usnje je podala deljenje za akordne in urne mezde topogledno nastopno poročilo:

»Izlučeni sedlarji delajo v akordu, pomožni delavci po v urni mezdi. Pri tem smo ugotovili, da storé prvi najmanj 10 odstotkov več, drugi pa najmanj 15 do 20 odstotkov manj.

a) Pomožni delavci. — V miru. Zaposlenih je bilo 50 sedlarjev in 40 pomožnih delavcev, torej zadnjih 80 odstotkov.

Danes. Zaposlenih je 50 sedlarjev in 42 pomožnih delavcev, kar znaša 85 odstot-

kov. Število zaposlenih pomožnih delavcev je torej naraslo, dasi bi se moralo — tako poroča podjetje — vsled tehničnih in strojnih izpopolnitev znižati vsaj za 15 do 20 odstotkov.

6. Akordni delavci.

Storitev v 48 urah	1917	I. četrtletje 1921	I. četrtletje 1922
	32 kosov	37 kosov	38 kosov
relativno	100	116	119

Po oceni podjetja odpadé polovica zvišane storitve na tehnično zboljšanje in modernizirano obratovanje, polovica pa na subjektivno zvišano storitev.

STROKOVNI PREGLED.

Strokovno vodstvo mezdnih gibanj. Na letošnjem strokovnem kongresu v Lipskem je predložilo načelstvo Nemske Delavske Strokovne Zveze pravilnik za vodstvo in podporo mezdnih gibanj in stávk v mešanih obratih. Ta pravilnik ima namen podati mezdnemu gibanju enotno smer in onemogočiti v prihodnje nepremišljene in škodljive stavke ter pridobiti stávkam zopet tisto vrednost, kot so jo imele v prejšnjih časih, kot bojno sredstvo organiziranega delavstva. Na kongresu samem ni prišlo do podrobne razprave niti do kake končne odločitve o tem načrtu, temveč je dobilo načelstvo nalogo uravnati sporazumno z glavnim zvezinim odborom to perečo zadevo. To je načelstvo v seji »N. D. S. Z.«, ki se je vršila od 28. septembra do 1. oktobra t. l. v Berlinu tudi napravilo in storilo tako važen korak v organizaciji mezdnege gibanja.

Po temeljiti razpravi se je sprejel z vsemi glasovi proti sedmim, načrt, ki ga je predložilo načelstvo z malimi izpremembami.

Kot temeljne točke pravilnika veljajo tale načela:

Stavka je zadnje in skrajno sredstvo za zboljšanje mezde ali delovnih pogojev ali v obrambo, da se ti ne poslabšajo. S stavko se sme začeti šele, ko ni nobene možnosti več za pogajanja. S tem naj se onemogoči zahrbtna igra s stávkami, katere ne prinesejo

pozitivnih uspehov in so navadno v škodo strokovnim organizacijam.

Novi načrt zahteva v vsakem slučaju pred stavko glasovanje, katero se ima izvesti po določenih pravilih in obvestitev vseh strokovnih organizacij, katerih člani so zaposleni v mešanih obratih, ako bi bilo delavstvo teh organizacij prizadeto po stavki ene stroke.

Pri tem pripada vodstvu mezdnege gibanja oni strokovni organizaciji, kateri pripada večina pri stavki udeleženih delavcev. Strokovna organizacija, ki vodi mezdo gibanje, je dolžna obvestiti vse udeležene strokovne organizacije o vsakem važnejšem koraku in se z njim prej sporazumeti.

Ako predloži zahtevo po zvišanju mezd kaka druga strokovna organizacija, mora najprej obvestiti tisto strokovno organizacijo, ki ima v dotičnem obratu največ članov in ta ima nalogo storiti vse potrebno, da se doseže sporazum v vodstvu gibanja. Ta sporazum se mora doseči z glavnim organizacijo, ako stopijo v mešanih obratih v stavko delavci druge stroke.

S tem se hoče preprečiti, kar se je dogajalo v zadnjih letih večkrat, da bi bili v mešanih obratih radi stavke v eni stroki prizadeti proti volji tudi delavci drugih strok.

Točka 22 pravilnika pravi izrecno, da organizacija, ki nima potrebnega obzira do koristi in položaja večine, nima pravice ape-

lirati na solidarnost. Posebni predpisi veljajo za stavke v obratih, ki so važni za preživljanje prebivalstva. V takih obratih se sme sklepati o stavki šele potem, ko je bilo o tem obveščeno načelstvo »N. D. S. Z.« ali delavski urad; Dela za silo, kojih se statutarično določijo, se morajo opravljati v vsakem slučaju tudi med stavko.

Pričakuje se, da se bodo uveljavile te smernice strokovno mezdne politike tudi v praksi. Iz njih se vidi, da vodi glavno vodstvo strokovne zveze mezdno politiko, ki jo narekuje položaj in gospodarsko stanje, ter da hoče pridobiti stavkam, kot bojnem sredstvu zopet tisti pomen, katerega so v zadnjih letih izgubile.

Boj rudarjev v Čehoslovaški. Od 9. do 15. oktobra je bilo 50.000 rudarjev — skoro tretjina — na Čehoslovaškem v boju z najmočnejšo podjetniško organizacijo, lastniki ostravskega premožovnega revirja. Ostravsko-karvinski revir je že od postanka republike sem pozorišče največjih sporov. Vsi poskusi, ustvariti s kolektivnimi pogodbami zdravo podlago za delovno razmerje in preprečiti za gospodarstvo opasne boje, so se ponesrečili. Položaj pred oktoberskim štrajkom je bil sledeči: Zadnji celokupni rudarski štrajk v Čehoslovaški je bil zaključen 12. februarja, z medsebojnim dogovorom, da se do 31. avgusta 1922 znižujejo plače le toliko, kolikor padajo cene. Ostravski baroni pa so 31. avgusta pogodbo odpovedali. Na pogajanjih, ki so se vršila v navzočnosti vladnih zastopnikov so združene rudarske organizaci-

je ugovarjale odpovedi pogodbe, ker je bila sklenjena v februarju za celo državo. Toda lastniki revirja so našli sredstva, da so pognali delavstvo v boj. 23. septembra so izdali oklic v katerem naznanjajo, da ne bodo voznje v jamo in iz jame več vračunavali v delovni čas, nedeljska večerna šihta (posad) naj bi znašala osem in ne več šest ur, plače pa so zmanjšali za 30 odstotkov. Rudarji so hoteli o tem razpravljati, podjetniki so to odklonili. V Lazyu se je sestalo 400 obratnih zaupnikov k rudarski revirski konferenci, ki je zaključila štrajk v ostravskem revirju in dovolila delo le pri sesalkah. Istotako so se razbila pogajanja v falkenauskem revirju, kjer so podjetniki zahtevali: znižanje plač za 25 odstotkov; povprečna plača kopačev naj bi znašala 40 K za posad (šihto), in sicer naj bi se znižale plače oženjenih kopačev za 30 in neoženjenih za več kot 30 odstotkov. Doplačilo za nedeljsko in čezurno delo naj se za 50 odstotkov zniža; 46 urno delo se odpravi. Pogajanj delodajalci niso hoteli več in so objavili svoj diktat. Položaj v falkenauskem revirju sprejeli pogoje delodajalcev. Boj je končal s takojšnjim znižanjem plač za 25 odstotkov, ki so se 19. novembra znižale še za 5 odstotkov. Delodajalci in vlada so se obvezali ceno premoža znižati, produkcijo pospešiti in 45-urni delavnik obdržati. Tako je boj, če se zadnje uresniči, za čehoslovaške rudarje izpadel še dokaj ugodno.

SOCIALNA POLITIKA.

Draginjske številke v raznih deželah.

Mednarodni delavski urad je pred kratkim objavil stroške za glavne življenske potrebščine v raznih deželah. V teh računih so bile vzete cene, ki so jih imele življenske potrebščine mesca julija 1920 in 1921 ter leta 1922. Tako dobljene draginjske številke je primerjal s cenami za mesec julij

1914 leta in sicer tako, da je izračunal, kolike sedaj stane isto blago, ki je stalo pred vojsko, 100 denarnih enot (kron, frankov ali kakor se pač računa v dotični deželi).

Te številke so računane tudi različno v različnih deželah. Na podlagi teh podatkov se je pokazala sledeča slika: Indeksne številke za življenske potrebščine (julij 1914 = 100).

Dežela	julij 1920	julij 1921	Indeksne št. v času I. 1922	
Južna Afrika*)	197	139	118	junija
Nemčija*)	1.267	1.491	6.836	julija
Avstralija*) ¹⁾	194	161	147	junija
Avstrija*)	—	57.906 ²⁾	328 200	julija
Belgija*)	459	410	381	"
Bulgarija*)	1.693	1.612	2 365	februar
Kanada	227	148	138	julij
Danska*)	253	236	197	januar
Egipt (Kairo*) ¹⁾	281	193	186	maja
Združene države*)	215	145	138	junija
Finska*)	1.013	1 323	1 144	julija
Francija ¹⁾	573	306	207	"
"*) ¹⁾	388 ³⁾	350 ³⁾	315	junija
Indija (Bombaj)	190	169	160	avgusta

¹⁾ Te številke se ne nanašajo izključno le na življenske potrebščine.

Dežela	julij 1920	julij 1921	Indeksne št. v času l. 1922	
Italija (Rim)	315	409	454	julija
" (Milan)	458	523	494	"
Norveška ²⁾	336 ³⁾	290 ³⁾	233	"
Nova Zelandija ⁴⁾	162	164	144	"
Holandska (Amsterdam) ⁴⁾	210	180	136	maja
Poljska (Varšava) ⁴⁾	19.613 ²⁾	45.654	101.457	"
Velika Britanija	258	220	181	avgusta
Švedija	288	230	179	julija
Švica	235	213	153	"
Čehoslovaška ⁴⁾	—	1.438	1.473	junija

²⁾ Številke za mesec december.

³⁾ Številke za tretje četrtletje.

⁴⁾ V razvrstitvi podane številke veljajo večinoma za 1 dan v mescu ali zadnji dan predidóčega mesca.

One številke, ki so zaznamovane z zvezdico, se nanašajo na 15. dan v mescu ali pa predstavljajo povprečne mesečne številke.

Kompensacijske blagajne za družinske doklade na Francoskem. Kompensacijske blagajne za družinske doklade na Francoskem imajo namen prepričati, da bi bil industrijec, podjetnik, ki zaposluje več delavcev z družinskimi člani, v pogledu mezd bolj obremenjen, kakor njegov konkurent, ki izplačuje le malo ali nič družinskih doklad. Podjetniki, včlanjeni v teh kompensacijskih blagajnah, plačujejo v blagajno gotov, po številu delavcev in izplačanih mezdah določeni prispevek; iz teh sredstev izplačuje blagajna pogojene družinske doklade. S tem sistemom se je doseglo, da delodajalci ne odklanjajo delavcev s številnimi družinami. — Kompensacijske blagajne upravljajo po večini industrijske zveze same, in doslej še niso zakonito urejene. Tozadevni poizkus je zadel na najhujši odpor. Število takih kompensacijskih blagajin je naraslo od 60 v letu 1921. do srede tega leta na 91. Kako koristne in potrebne so take kompensacijske blagajne, kažejo uspehi kompensacijske blagajne tekstilne industrije Roubaix-Tourcoing. Ta kompensacijska blagajna izplačuje 12.500 družinam za 20.600 otrok družinske doklade; izplačila so znesla od 1. marca 1920 do 30. maja 1922 skupno 23 milijonov frankov.

V Sloveniji so strokovne organizacije same začele delovati na tem, da se odpravijo družinske doklade, ki so slabo in nezadovoljivo dopolnijo nezadostnim mezdam. Družinskih doklad predvsem ne poznajo več po večini kovinski obrati, dočim pa so rudarji vztrajali na njih, ostale pa so — za rudarje Trboveljske premogokopne družbe — in po mezdah družbe se ravnajo ostala rudarska podjetja — od letošnjega januarja dalje neizpremenjene. V mnogih podjetjih pa so družinske doklade itak že tako nizke, da ne izpreminjajo in ne zvišujejo bistveno delavskih mezd.

Na tako institucijo, kot jo imajo na Francoskem, pa bo moral slovenski proletariat še dolgo čakati. Čakati vsled nesocialnega in nesolidarnega pojmovanja industrijev.

KULTURA.

Esperanto kot učni predmet v šolah.

IAAB. (M. D. U. B.) Mednarodni delavski urad v Berlinu.)

Z vprašanjem esperanta, kot učnega predmeta v šolah, se je bavila konferenca v Zenevi, ki se je vršila od 18. do 20. aprila t. l. Na tej konferenci je bilo zbranih 91 zastopnikov iz 28 dežel in to zastopniki štirinajstih vlad, različnih šolskih oblasti, društev in drugih korporacij.

Zastopane so bile: Zveza narodov, mednarodni delavski urad, mednarodni Rdeči križ, mednarodni mirovni urad, mednarodna pomoč za otroke, svetovna zveza mladih krščanskih moč, trgovske zbornice in druge korporacije.

Iz poročila udeležencev je razvidno, da je esperanto obliगतen učni predmet v ljudskih šolah dvanajstih mest v Angliji, med temi v Liverpoolu in v Zenevi v Švici. V treh mestih v Italiji, med njimi v Milanu in v okoli tridesetih v Nemčiji, dvajsetih v Čehoslovaški je pouk esperanta fakultativen.

Poskus za uvedbo obliगतnega pouka v esperantu na srednjih šolah se je napravil na Angleškem, dalje na trgovski šoli v Parizu in na posameznih šolah na Holandskem in Finskem. Bolgarski parlament je sklenil vpeljati fakultativen pouk esperanta v srednjih šolah leta 1921. Isto je sklenila čehoslovaška vlada.

Neka naredba kitajske vlade, ki je bila sicer med tem časom preklicana, odrejuje pouk esperanta v vseh normalnih šolah. Japonska vlada je priporočala parlamentu vpeljavo esperanta v šolah. Na italijanskih šolah za trgovsko mornarico je bil esperanto dovoljen in se poučuje na šestih od enaindvajsetih šol.

Na predlog angleške skupine je izdal konferenca poziv na učitelstvo vseh dežel, da ga opozori na važnost esperanta za šolstvo, kakor tudi za mednarodne stike.

V drugem sklepu se naproša Zveza narodov, da nastopi za vpeljavo esperanta v šolah.

Poziv na naročbo!

Koncem decembra izda „Slovenska socialna matica“
pesniško zbirko:

STONE SELIŠKAR:

»TRBOVLJE«

Vsakemu so lahko že znane pesmi našega najboljšega in najizrazitejšega predstavnika naše mlade umetniške generacije. V tej zbirki slika življenje sajastih in trpečih bratov. Njegove pesmi, katerih je bilo nekaj objavljenih že v „Kresu“ in katere je pesnik sam že recitiral na raznih javnih umetniških večerih, so povsod zbudile navdušenje in pohvalo.

Vse duševno in ročno delavstvo pozivljamo, da si nabavi to zbirko pesmi. V vsako družino mora Seliškarjeva pesniška zbirka „Trbovlje“.

Kdor naroči knjigo najpozneje do 15. decembra in vpošlje denar naprej, prejme broš. izvod samo za 30 kron in vezan za 40 kron. Opozarjamo, da bo po izdaji cena višja, vsled česar naj jih vsakdo takoj naroči. Na naročila brez denarja se ne moremo ozirati. Naročnina naj se pošlje na naslov „Slovenska socialna matica“ Ljubljana, Židovska ulica štev. 1., I. nadstropje.

Nakupovalna zadruga

r. z. z. o. z.

v LJUBLJANI, Dunajska cesta 33 („BALKAN“)

Deželni pridelki, žito, mlevski izdelki vseh vrst - Kolonijalno špecerijsko blago, spirituose, mast, slanina, mesni izdelki. ---

UVOZ - - - - - IZVOZ

Telefon 336. — Brzjavni naslov „Nakupovalna Ljubljana“.
---- Čekovni račun štev. 10.473. ----

KONZUMNO DRUŠTVO ZA SLOVENIJO - - - LJUBLJANA. - - -

Poštni predal 13. Poštni ček. rač. 10.532. Telefon inter. 178. Brzjavni naslov „Kodes Ljubljana“.

Hranilni oddelek

sprejema hranilne vloge in jih obrestuje od dne vloge do dne dviga po

6% večje vloge proti pol- **7%**
letni odpovedi po

Hranilne vloge sprejema osebo ali po položnicah centrala v Ljubljani in pa pri vseh podružnicah. Sodrugi, vlagajmo vse prihranke v lastno hranilnico, katere hranilni kapital znaša že danes **nad 5 milijonov kron.**

Pristopnina 10 K. Član društva postane lahko vsak. Delež 200 K.

Pristopati se zamore pri vseh podružnicah.